

Sp.

50. Þjóðhagsáætlun

[50. mál]

fyrir árið 1987.

(Lögð fram af forsætisráðherra 13. okt. 1986.)

INNGANGUR

Mikil breyting hefur orðið til batnaðar í íslensku efnahagslífi á síðustu misserum. Eftir varnarbaráttu í efnahagsmálum á árunum 1983 og 1984, þegar glímt var við afleiðingar afturkippisins 1982 og 1983 — yfirvofandi atvinnuleysi og óðaverðbólgu — stendur þjóðarbúið nú traustari fótum en um langt árabil. Landsframleiðslan fer vaxandi þriðja árið í röð og fer á þessu ári fram úr því, sem hún varð mest fyrir efnahagsþrengingarnar. Tekjur heimilanna eru einnig meiri en nokkru sinni fyrr. Atvinnuástand er gott. Síðast en ekki síst er árshraði verðbreytinga nú kominn niður undir 10% og mun að líkindum fara niður fyrir þá tölu um næstu áramót. Þetta er langminnsta verðbólga hér á landi í hálfan annan áratug.

Pennan góða árangur má einkum þakka þrennu: Hagstæðum ytri skilyrðum, samræmdri efnahagsstefnu og kjarasáttmála ríkisstjórnarinnar og aðila vinnumarkaðarins. Batnandi ytri skilyrði, einkum aukinn fiskafli og lægra olíuverð, hafa skipt sköpum um hagþróun á þessu ári. Almenn hagstjórn hefur sett efnahagslífinu ákveðnar ramma en áður, sérstaklega gengisstefnan og þær breytingar sem gerðar hafa verið á skipulagi peninga- og lánamála. Með jákvæðum raunvöxtum hefur tekist að ná betra jafnvægi í peningamálum og hvetja til sparnaðar, sem vegur á móti halla í ríkisbúskapnum. Þannig hefur náðst betra samræmi í stjórn efnahagsmála í ár en áður. Kjarasáttmálinn frá því í vetur var byggður á raunsæjum forsendum og fól í sér mikilvægt framlag til betri stöðu efnahagsmála.

Þótt hagur landsmanna hafi vænkast til muna að undanfögnu, eru ýmis erfið úrlausnarefni framundan í efnahagsmálum. Staðfesta þarf þann mikla árangur, sem þegar hefur náðst, og jafnframt þarf að leggja sérstaka áherslu á að eyða halla í viðskiptum við önnur lönd og draga úr fjárlagahalla. Afar brýnt er að hin hagstæðu ytri skilyrði verði nýtt til að ná viðunandi jafnvægi í viðskiptum við útlönd, þannig að hægt verði að lækka erlendar skuldir þjóðarinnar. Aðhald að þjóðarútgjöldum er forsenda árangurs í þessu efni, þótt þjóðartekjur fari nú vaxandi. Þetta verður að vera forgangsverkefni á næsta ári. Þá er ekki síður brýnt að draga úr hallarekstri ríkissjóðs, þannig að almenn fjármálastjórn stuðli betur að jafnvægi í efnahagslífinu.

Efnahagsstefnuna verður jafnan að móta með yfirsýn til nokkurra ára í senn. Þess vegna er í þessari áætlun leitast við að gera nokkra grein fyrir horfum næstu ár. Er sú greinargerð framhald verks, sem hafið var með þjóðhagsáætlun í fyrra. Að sjálfsögðu er á þessari stundu óvíst, hvaða stefnu verður fylgt eftir næstu þingkosningar. Af því leiðir, að hér er einungis unnt að fjalla um horfurnar árin 1988—1991 út frá því almenna sjónarmiði, að stefnt sé að jafnvægi í þjóðarbúskapnum og bættri stöðu í viðskiptum við önnur lönd með ráðstöfunum til að auka þjóðartekjur og með aðhaldi að útgjöldum þjóðarinnar. Þannig má skapa skilyrði til þess að draga úr erlendum skuldum landsmanna. Ríkisstjórnin mun fyrir sitt leyti fylgja stefnu, sem hefur þetta að leiðarljósi, til loka kjörtímabilsins.

Hér á eftir er fyrst sagt frá efnahagsframvindunni á þessu ári; síðan er lýst markmiðum og stefnu ríkisstjórnarinnar í efnahagsmálum og loks er í síðasta kaflanum fjallað um horfurnar á næsta og næstu árum.

I.

FRAMVINDAN 1986

1. Þjóðhagsyfirlit

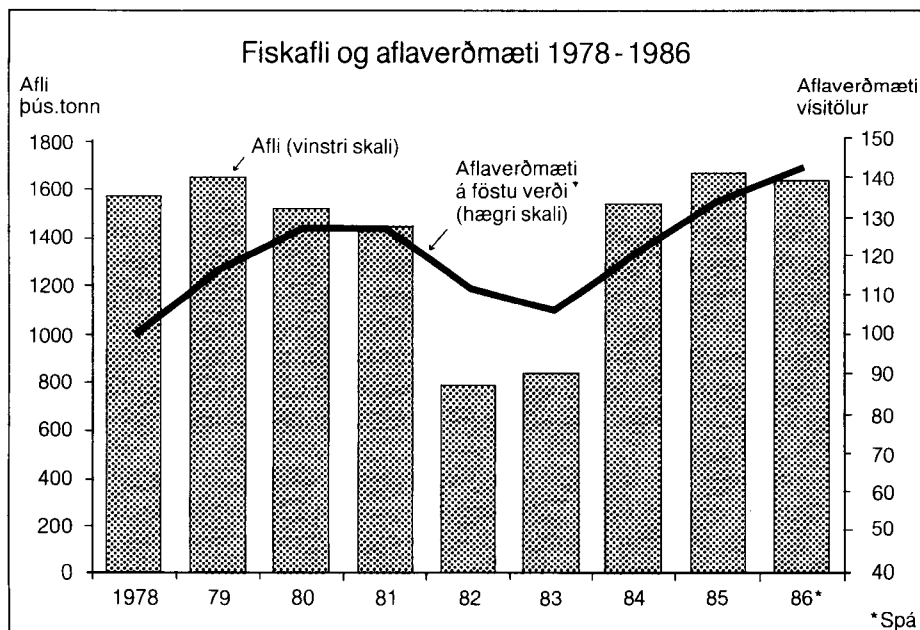
Útflutningsframleiðsla.

Tölur um afla og útflutningsverðmæti sjávarafurða fyrstu átta mánuði ársins benda til talsvert meiri verðmætisaukningar á árinu öllu en áður var gert ráð fyrir. Fyrir þessu eru ýmsar ástæður. Aukinn afli, auknar ísfisksölur erlendis, verðmeiri framleiðsla, styttri birgðahaldstími og minnkun birgða. Að öllu samanlögðu er því útflutningsverðmæti sjávarafurða talið munu aukast mun meira á þessu ári en spáð var í apríl, eða um 5% að raungildi í stað 1—2% í fyrri spá, að birgðabreytingum meðtöldum. Framleiðsla sjávarafurða er einnig talin munu aukast meira, eða um 8½% í stað 5% í fyrri spá.

Þessar breyttu horfur um útflutningsverðmæti sjávarafurða valda því, að útflutningur í heild er nú talinn verða 6½% meiri en í fyrra, í stað tæplega 4% aukningar í fyrri spá. Til viðbótar við aukna sjávarvöruframleiðslu er nú gert ráð fyrir heldur meiri framleiðsluaukningu í stóriðjuverunum tveimur en í ársbyrjun. Á hinn bóginn virðist útflutningur annarrar iðnaðarvöru ekki verða jafnmikill og búist var við í vor.

Atvinnuástand.

Áhrif aukinnar framleiðslu og vaxandi umsvifa í þjóðarbúskapnum að undanfögnu koma meðal annars fram í mikilli eftirspurn eftir vinnuafli. Athugun, sem gerð var í apríl, benti til þess, að fjöldi lausra starfa væri á bilinu 2—3% af mannafla. Það sem af er árinu hefur skráð atvinnuleysi að meðaltali verið innan við 1% af mannafla. Þessar tölur eru ótvíræð vísbending um nokkra þenslu á vinnumarkaðnum á þessu ári. Ennfremur gætir þessa

greinilega í tölum um launabreytingar á árinu. Ýmislegt bendir til, að eftirspurn hafi farið vaxandi að undanfögnu, þótt ekki fáiist um það beinar tölur fyrr en í októberlok, þegar niðurstöður nýrrar athugunar Þjóðhagsstofnunar um eftirspurnarástand á vinnumarkaðnum liggja fyrir.

Tekjur, verðlag og kaupmáttur.

Tekju- og verðlagsþróun það sem af er árinu hefur mótast mjög af kjarasamningunum, sem gerðir voru í upphafi ársins, og þeim aðgerðum, sem ríkisstjórnin beitti sér fyrir til að greiða fyrir þeim. Þær verðlagsspár, sem settar voru fram í kjölfar samninganna, hafa þó lítillega breyst, þar sem óhagstæð gengisþróun að undanfögnu hefur óhjákvæmilega leitt til nokkru meiri hækkunar innflutningsverðs en búist var við í upphafi ársins. Áfram er þó útlit fyrir, að verðhækkun á mælikvarða framfærsluvísitölu frá upphafi þessa árs til ársbyrjunar 1987 verði um eða innan við 10%. Meðalhækkun verðlags milli 1985 og 1986 verður talsvert meiri, eða rétt um 21%, samanborið við 20½% í fyrri spá, en það skýrist fyrst og fremst af miklum verðhækkunum á síðustu mánuðum ársins 1985.

Launabreytingar það sem af er árinu hafa á hinn bóginn verið mun meiri en áður var spáð. Kauptaxtar hafa hækkað töluvert umfram það, sem áður var reiknað með, meðal annars vegna kjaradóms og sérkjarasamninga, sem gerðir hafa verið í sumar. Auk þess virðast einstaklingsbundin samningsákvæði hafa fært mörgum launþegum launahækkun umfram það sem ætlað var. Þá hefur vinnutími lengst. Nú er gert ráð fyrir, að kauptaxtar hækki um meira en 21% frá upphafi til loka ársins í stað tæplega 14% í fyrri spám. Meðalhækkun kauptaxta milli áráanna 1985 og 1986 er nú áætluð 25%, í stað 20% áður. Við þessa kauptaxtahækkun bætast áhrif lengri vinnutíma, 1—2% að meðaltali, og launaskrið, 3—4%. Að teknu tilliti til þessara þátta má gera ráð fyrir, að laun hækki á þessu ári að meðaltali um 31% á mann frá því í fyrra. Til samanburðar má nefna, að í fyrri spá var gert ráð fyrir 25½% hækkun.

Kaupmáttur tekna heimilanna verður samkvæmt þessum áætlunum mun meiri en spáð var fyrr á þessu ári. Horfur virðast á því, að kaupmáttur á mælikvarða atvinnutekna á mann geti aukist um 8% að meðaltali á milli áráanna 1985 og 1986 og verði á árinu 1986 hærri en nokkru sinni fyrr. Sama máli gegnir um kaupmátt ráðstöfunartekna, þótt aukin skattbyrði valdi því, að ráðstöfunartekjur á mann hækka minna en atvinnutekjur á þessu ári, eða um 6½% að meðaltali frá því í fyrra.

Þjóðarútgjöld.

Þjóðarútgjöld á þessu ári eru talin verða heldur meiri en áður var gert ráð fyrir. Á hinn bóginn virðist ljóst, að meiri tekju- og kaupmáttaraukning á fyrri hluta ársins en áður var reiknað með hafi ekki leitt til samsvarandi aukningar í útgjöldum heimilanna, ef marka má þær vísbendingar um veltubreytingar, sem nú eru þekktar. Skýringin á þessu er vafalítið sú, að peningalegur sparnaður hafi aukist, eins og raunar kemur fram í mun meiri aukningu innlána en útlána í bankakerfinu það sem af er árinu. Með hliðsjón af kaupmáttarhorfum á síðari hluta ársins er nú spáð um 5% aukningu á einkaneysluútgjöldum heimilanna á árinu öllu, í stað 4½% í fyrri spá.

Nýlegar upplýsingar um samneysluútgjöld opinberra aðila benda til talsvert meiri aukningar en áður var reiknað með. Meginskýringin felst í launabreytingum umfram það sem gert var ráð fyrir í kjölfar samninganna í upphafi ársins, vegna sérkjarasamninga, kjaradóms o.fl. Nú er spáð 3% aukningu í samneysluútgjöldum í heild á þessu ári, samanborið við 1% í fyrri spá. Að svo stöddu er þó erfitt að greina í sundur magn- og verðþætti í útgjaldatölum opinberra aðila.

Fjárfestingarspáin fyrir þetta ár hefur, þegar á heildina er lítið, ekki breyst frá því í vor. Á hinn bóginn hafa ýmsir þættir hennar breyst. Þannig er nú ekki lengur gert ráð fyrir, að fjárfesting í íbúðarhúsnæði aukist að raungildi frá fyrra ári, heldur er talið að hún verði óbreytt. Á móti kemur heldur meiri aukning í fjárfestingum atvinnuvega og minni samdráttur í opinberum fjárfestingum en fyrr var spáð. Að öllu samanlögðu er því enn gert ráð fyrir svipuðum fjárfestingarútgjöldum að raungildi og á síðasta ári.

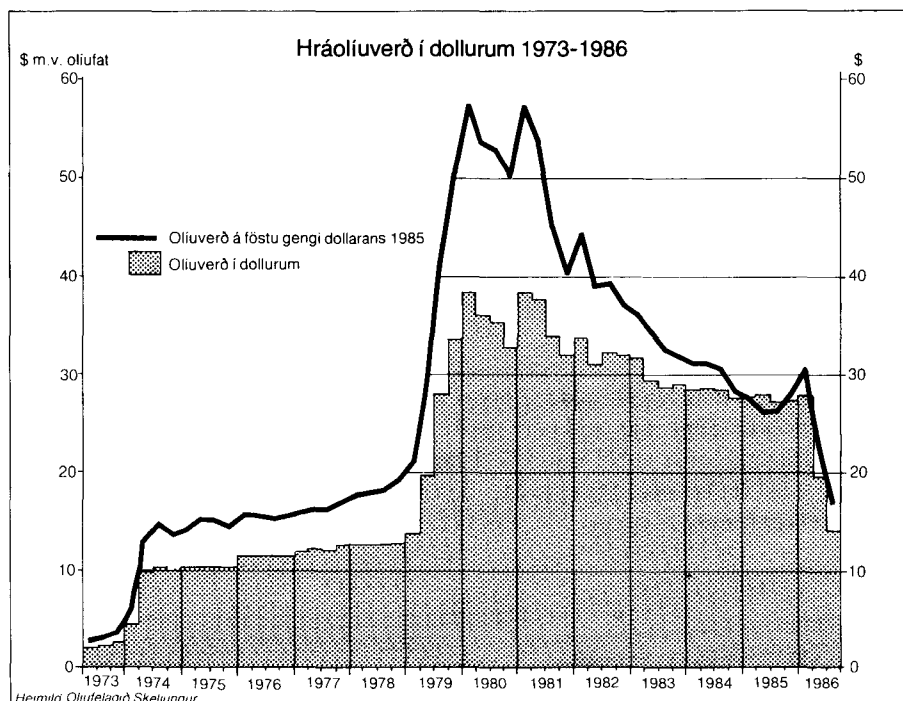
Samkvæmt þessu má ætla, að þjóðarútgjöld í heild muni aukast um rúmlega 4% á þessu ári, í stað 3½% í fyrri spá.

Viðskiptakjör.

Fernt hefur einkum ráðið þróun viðskiptakjara síðustu misseri: Stórfelld lækkun olíuverðs, hækkun fiskverðs erlendis, lækkun vaxta á alþjóðalánamarkaði og gengisfall Bandaríkjadollars. Í síðustu þjóðhagsspá frá því í apríl var gert ráð fyrir, að viðskiptakjörin myndu í heild batna um rúmlega 4% á þessu ári. Helstu forsendur þessarar spár voru, að gengi dollars og fiskverð erlendis héldust óbreytt út árið og að olíuverð yrði að meðaltali 25% lægra en í fyrra. Auk þess var gert ráð fyrir, að vextir á alþjóðalánamörkuðum lækkuðu.

Tölur um innflutnings- og útflutningsverð á fyrri helmingi ársins staðfesta í meginatriðum þessa spá, þótt einstakir þættir hennar hafi að ýmsu leyti breyst. Þannig hefur gengi dollars haldið áfram að lækka, en á móti því vegur nokkru meiri hækkun fiskverðs erlendis en gert var ráð fyrir í ársbyrjun.

Þegar spáð er um viðskiptakjör á síðari helmingi ársins, er helsti óvissuþátturinn gengisþróun á alþjóðamarkaði. Áframhaldandi fall Bandaríkjadollars myndi veikja útflutningshliðina og jafnframt leiða til meiri verðhækkunar á innflutningshlið en ella yrði. Við þetta bætist, að markaðshorfur fyrir loðnu- og síldarafurðir eru heldur dauflegar. Á hinn bóginn gæti olíuverð lækkað meira en gert var ráð fyrir í síðustu þjóðhagsspá, þrátt fyrir

nokkra hækkun í ágúst mánuði. Ennfremur virðist ekki útilokað, að freðfiskverð á Bandaríkjamarkaði muni halda áfram að þökast upp á við á næstunni, meðal annars vegna samkeppni við Evrópumarkað og minnkandi framboðs á fiski héðan. Vextir á alþjóðalánamarkaði hafa einnig lækkað ívið meira en fyrri spá gerði ráð fyrir. Að öllu samanlögðu virðist því áfram mega reikna með, að viðskiptakjör muni, þegar á heildina er litið, batna um rúmlega 4% á þessu ári.

Utanríkisviðskipti.

Vöruskiptajöfnuður við útlönd var hagstæður um nálægt 4½ milljarð króna fyrstu átta mánuði þessa árs samanborið við 1 milljarð í afgang á sama tíma í fyrra. Þessi miklu umskipti má rekja til mikillar aukningar útflutningsverðmætis sjávarafurða, en á innflutningshlið munar mest um lækkun olíuverðs og samdrátt í innflutningi rekstrarvöru til álversins. Á hinn bóginn er gert ráð fyrir, að þróunin snúist við á síðustu mánuðum ársins, líkt og gerðist í fyrra.

Fyrir árið í heild er því búist við, að vöruskiptajöfnuður verði hagstæður um 2,4 milljarða króna samanborið við 1,3 milljarða í fyrri spá. Skýringin er fyrst og fremst meiri aukning útflutningsverðmætis sjávarafurða en áður var reiknað með. Aftur á móti virðist almenn innflutningseftirspurn svipuð og fyrri áætlanir bentu til. Miðað við framvinduna fyrstu átta mánuði ársins verður að telja þetta varkára spá.

Þjónustujöfnuður, að vöxtum frátöldum, var hagstæður um tæplega 1 milljarð króna á fyrri helmingi þessa árs, en var á sama tíma í fyrra í járnnum. Þessi niðurstaða virðist ekki gefa tilefni til breytinga á fyrri spá, sem gerði ráð fyrir töluverðum afgangi á þjónustujöfnuði, að vöxtum undanskildum, á árinu öllu, eða sem nemur 1,5 milljörðum króna.

Vaxtajöfnuður á fyrri árshelmingi var hins vegar neikvæður um tæplega 3 milljarða króna samanborið við 2,7 milljarða á sama tíma í fyrra; að teknu tilliti til gengisbreytinga er hér um svipaða fjárhæð að ræða bæði árin. Halli á vaxtareikningnum á árinu öllu verður þó líklega heldur minni en áður var gert ráð fyrir, þar sem vextir hafa lækkað meira á alþjóðalánamarkaði en reiknað var með í ársbyrjun, en þess gætir meira á síðari helmingi ársins.

Að öllu samanlögðu er nú reiknað með því, að viðskiptahallinn í heild verði mun minni en spáð var fyrr á árinu, eða 2,2 milljarðar króna, samanborið við 3,5 milljarða í fyrri spá. Samkvæmt þessu myndi viðskiptahallinn nema 1½% af landsframleiðslu á þessu ári, samanborið við 2½% í aprílspá. Sem fyrr má alfarið rekja þennan halla til óhagstæðs vaxtjafnaðar. Að vöxtum undanskildum er nú spáð töluverðum afgangi á viðskiptunum við útlönd, eða sem nemur 2,7% af landsframleiðslu. Í krónum talið nemur vaxtahallinn 6,1 milljarði, en afgangur á viðskiptajöfnuði að öðru leyti 3,9 milljörðum.

Yfirlit þjóðhagsspar 1986.

Þær áætlanir, sem hér hafa verið raktar, fela í sér verulega breyttar horfur um hagvöxt á þessu ári frá því sem áður var reiknað með. Þannig er því nú spáð, að hagvöxtur á mælikvarða landsframleiðslu verði um 5% á þessu ári, samanborið við 3½% í fyrri spá. Vegna batnandi viðskiptakjara munu þjóðartekjur aukast mun meira, eða um allt að 7%, en í fyrri spá var reiknað með rúmlega 5% aukningu.

Þjóðhagsyfirlit 1985—1986.

Breyting frá fyrra ári	Áætlun 1985	Spá 1986
	%	%
Einkaneysla	5,0	5,0
Samneysla	4,5	3,0
Fjárfesting	0,0	0,0
Þjóðarútgjöld alls	2,7	4,2
Landsframleiðsla	3,1	5,0
Þjóðartekjur	3,3	7,0
Viðskiptajöfnuður, % af landsframleiðslu	-4,3	-1,5

Þessar spár benda til þess, að á þessu ári muni hagvöxtur hér á landi verða meiri en í flestum löndum Evrópu. Jafnframt munu þjóðartekjur á mann verða með hæsta móti, eða svipaðar og jafnvel heldur hærri en þær voru við upphaf þessa áratugar.

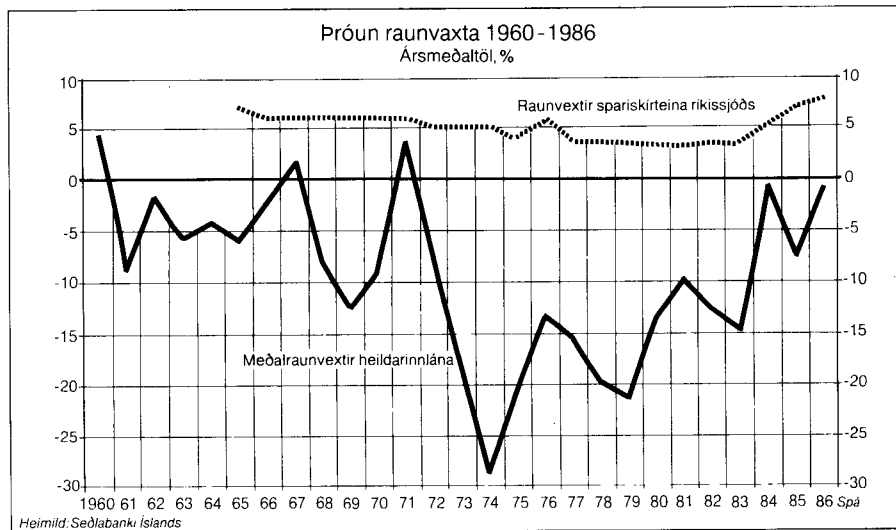
Erlendar skuldir.

Í lok þessa árs er áætlað, að erlendar skuldir til lengri tíma en eins árs verði um 74 milljarðar króna, ef svo fer sem horfir um erlendar lántökur á árinu. Þetta svarar til um 51½% af landsframleiðslu, en það er nokkru herra skuldahlutfall en spáð var fyrr á árinu, enda hafa erlendar lántökur verið meiri en áætlað var. Má rekja það fyrst og fremst til aukinnar lántöku einkaaðila, einkum til endurbóta og kaupa á fiskiskipum. Skuldahlutfallið var herra í lok síðasta árs, eða tæplega 55%. Skýringin á lækkun skuldahlutfalls milli árana 1985 og 1986, þrátt fyrir erlendar lántökur umfram afborganir, er þrífætt. Í fyrsta lagi hefur gengi Bandaríkjadollars lækkað mikið undanfarin misseri, en um það bil helmingur skuldanna er skráður í dollurum. Í öðru lagi hefur landsframleiðsla aukist töluvert milli ára. Loks má í þriðja lagi nefna, að verðbólga erlendis rýrir verðgildi skuldanna. Greiðslubyrði afborgana og vaxtagreiðslna af erlendum lánunum á árinu er áætluð um 19% af útflutningstekjum, eða svipað og í fyrra. Greiðslubyrðin skiptist því sem næst jafnt milli vaxta og afborgana. Að undanfögnu hefur vaxtabyrðin lést vegna vaxtalækkunar erlendis, en á móti vega meiri afborganir en á síðasta ári.

Peningamál.

Þróun peningamála á síðustu misserum hefur mótast annars vegar af mikilli lánsfjárförf hins opinbera vegna halla á ríkissjóði og hins vegar af örari aukningu innlána en útlána í innlánsstofnunum. Í lok ágúst 1986 námu hreinar skuldir ríkissjóðs og ríkisstofnana við Seðlabankann 4 milljörðum króna og höfðu þá aukist um tæplega 1 milljarð frá áramótum. Versnandi staða ríkissjóðs gagnvart Seðlabanka hefur leitt til aukinnar peningamyndunar. Frá ágúst 1985 til jafnlengdar 1986 jókst grunnfé Seðlabankans um 39%, einkum vegna viðskipta við ríkissjóð, en lánskjaravísitala hækkaði á sama tíma um tæplega 20%. Heildaraukning innlána í innlánsstofnunum var um 40% á sama tímabili, en útlán þeirra jukust einungis um 25½%.

Eins og fyrr var nefnt hefur aukinn kaupmáttur launa að undanfögnu ekki allur komið fram í auknum neysluútgjöldum, heldur einnig í auknum sparnaði. Peningalegur sparnaður hefur farið vaxandi í kjölfar lækkandi verðbólgu og hækkandi raunvaxta. Þetta kemur meðal annars fram í því, að hlutfall peningamagns og sparifjár af landsframleiðslu hefur hækkað verulega síðustu ár. Í fyrra var hlutfallið rétt innan við 30%, en fór lægst niður undir 20% árið 1978. Á þessu ári er gert ráð fyrir, að hlutfallið haldi áfram að hækka og verði rúmlega 32%. Enn skortir þó nokkuð á, að hlutfall sjöunda áratugarins náist, en það var um og yfir 40%.

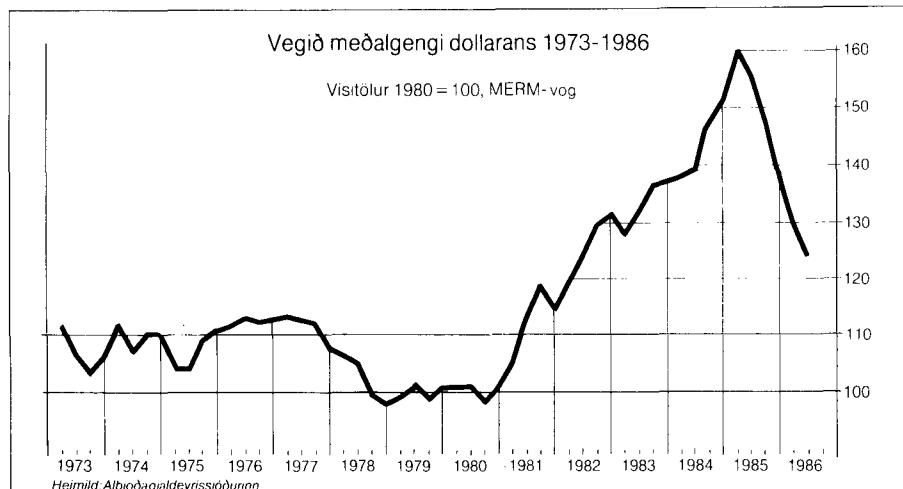
Raunvextir óverðtryggðra inn- og útlána hafa hækkað með lækkandi verðbólgu og eru nú hærri en verið hefur um langt skeið. Þannig er raunávöxtun nýrra, almennra skuldabréfa í september metin 3%, samanborið við $\pm 1,0\%$ á sama tíma í fyrra. Ársávöxtun án verðbólguleiðréttingar hefur þó lækkað verulega, eða úr 35% í 16%. Til samanburðar má nefna, að raunvextir á spariskírteinum ríkissjóðs voru 7—8% fram til ágústloka, en þá var útgáfu þeirra hætt um sinn nema til þeirra, sem innleysa eldri skírteini. Sala spariskírteinna hafði gengið vel til þess tíma. Frá og með september eru raunvextir á nýjum spariskírteinum ríkissjóðs ákveðnir $6\frac{1}{2}\%$.

Ríkisfjármál.

Endurskoðun á tekjuáætlun ríkissjóðs 1986 bendir til þess, að tekjur verði um 37 milljarðar króna, eða um 1,8 milljörðum hærri en gert var ráð fyrir í fyrri áætlunum. Tekjurnar svara til 25,8% af landsframleiðslu, sem er $1\frac{1}{2}$ prósentu herra en á árinu 1985. Endurskoðun gjaldaáætlunar á sama tíma bendir til þess, að útgjöld ríkissjóðs verði 2,4 milljörðum króna meiri en reiknað var með í fyrri áætlun, alls 39,2 milljarðar, eða 27,4% af landsframleiðslu, sem er 1 prósentu herra en í fyrra. Rekstrarhalli ríkissjóðs á árinu öllu virðist því stefna í tæplega 2,2 milljarða króna, eða 1,5% af landsframleiðslu, samanborið við 2,1% í fyrra. Þessar tölur eru þó ekki að öllu leyti sambærilegar, þar sem megnið af lánastarfsemi ríkisins hefur ekki verið talið til A—hluta fyrr en á þessu ári.

Frávik frá fjárlögum, sem gerðu ráð fyrir smávægilegum rekstrarafgangi, eiga sér margar skýringar. Fyrst má nefna þær fjármálaaðgerðir, sem ríkisstjórnin beitti sér fyrir til að greiða fyrir kjarasamningunum á fyrstu mánuðum ársins, meðal annars með lækkun skatta, bæði beinna og óbeinna. Þessar aðgerðir munu kosta ríkissjóð 1,8 milljarða króna í tekjumissi og auknum útgjöldum á þessu ári. Í öðru lagi hafa launaútgjöld farið fram úr fjárlagaáætlun í kjölfar kjaradóms og sérkjarasamninga á þessu ári. Auk þess hafa útgjöld til lífeyris- og slysatrygginga aukist meira en ætlað var. Á móti vega nokkru meiri tekjur en reiknað var með, bæði af beinum og óbeinum sköttum.

Á lánsfjárlögum var gert ráð fyrir, að hrein lánsfjárförf ríkissjóðs yrði um 200 milljónir króna, en þá var gengið út frá rúmlega 160 milljónum króna rekstrarafgangi á fjárlögum. Nú stefnir hins vegar í 2,2 milljarða króna rekstrarhalla og má því ætla, að hrein lánsfjárförf ríkissjóðs verði um 2,5 milljarðar króna, eða 1,7% af landsframleiðslu. Áætlað er, að þessari lánsfjárförf verði mætt með 1,3 milljarða króna erlendri lántöku og 1,2 milljarða innlendri lántöku hjá almenningi, viðskiptabönkunum og Seðlabanka.

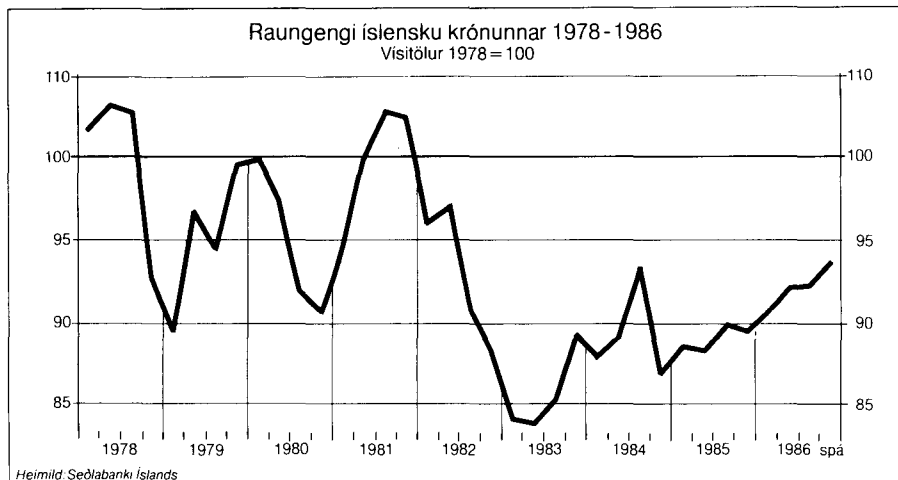

Gengisþróun.

Þróun gengismála hér á landi á þessu ári hefur annars vegar móttast af þeirri stefnu stjórnvalda í kjölfar kjarasamninganna í upphafi ársins að halda meðalgengi íslensku krónunnar gagnvart öðrum myntum sem stöðugustu og hins vegar af gengisþróun á alþjóðagjaldeyrismarkaði. Í spám fyrr á þessu ári var vakin athygli á veikri stöðu Bandaríkjadollars og þeim erfiðleikum, sem áframhaldandi lækkun hans kynni að valda við framkvæmd gengisstefnunnar. Gengisþróun undanfarna mánuði hefur einmitt fyrst og fremst einkennst af lækkun gengis dollars á alþjóðagjaldeyrismarkaði. Til marks um þær breytingar á gengi dollars, sem orðið hafa að undanfögnu, má nefna, að frá síðustu áramótum til ágústloka lækkaði gengi dollars um 15%. Þá var meðalgengi dollars orðið nálægt 30% lægra en í febrúar 1985. Þetta hefur óhjákvæmilega haft áhrif á gengisstefnu stjórnvalda. Meðalgengi krónunnar hefur frá áramótum til ágústloka lækkað um rúmlega 5%, en frá febrúarlokum — þ.e. þegar kjarasamningarnir voru gerðir — hefur meðalgengið lækkað um 2%. Lækkun gengis dollars hefur leitt til hækkunar á gengi annarra gjaldmiðla og þetta hefur meðal annars valdið nokkru meiri verðhækkun innanlands en áður var reiknað með. Miðað við óbreyttar gengisafstöður til áramóta frá því sem er um miðjan septembermánuð má ætla, að meðalverð erlendra gjaldmiðla á mælikvarða miðgengis verði 15—16% herra á þessu ári en í fyrra, en þar af voru 11% þegar komin fram um síðustu áramót og tæplega 14% í lok febrúar. Hækkunin er þó meiri á innflutningshlið, eða um 18% að meðaltali milli 1985 og 1986.

Þær sviptingar, sem orðið hafa í gengismálum á alþjóðagjaldeyrismarkaði að undanfögnu, hafa auðvitað haft áhrif á samkeppnisstöðu útflutningsgreina og þeirra greina, sem keppa við innflutning. Staða þeirra útflutningsgreina, sem selja afurðir sínar í dollurum, hefur veikst, en hagur hinna, sem selja á Evrópumarkaði, vænkast að sama skapi. Ennfremur felst í hækkun raungengis íslensku krónunnar á þessu ári allstrangt aðhald að samkeppnisgreinunum. Á móti vega áhrif þeirrar sérstöku kostnaðarlækkunar, sem ákveðin var í kjölfar kjarasamninganna, og bætt viðskiptakjör í sjávarútvegi vegna hækkunar fiskverðs og lækkunar oliuverðs. Hér á eftir er sérstaklega fjallað um stöðu atvinnuveganna á þessu ári, framleiðslu þeirra og afkomu.

2. Hagur atvinnuvega

Sjávarútvegur.

Framleiðsla sjávarafurða er talin munu aukast um 8½% á þessu ári, eða svipað og í fyrra. Þetta má einkum rekja til aukins botnfiskafla. Ennfremur fer rækjuafli vaxandi, en hins vegar er gert ráð fyrir nokkru minni loðnuafli en í fyrra. Afli, reiknaður á föstu verði, myndi samkvæmt þessu aukast um 6½—7%, en reikna má með að framleiðsluverðmæti aukist nokkru meira, meðal annars vegna breyttrar samsetningar framleiðslunnar, tilfærslu milli markaða o. fl.

Bráðabirgðaniðurstöður úr ársreikningum sjávarútvegsfyrirtækja á árinu 1985 benda til þess, að brúttóhagnaður botnfiskvinnslu hafi verið um eða innan við 11% af tekjum, en það svarar til um 7% af tekjum, þegar búið er að taka tillit til verðbólguleiðréttinga birgða. Þessi afgangur af rekstri hrekkur naumast til þess að standa undir eðlilegri ávöxtun og endurnýjun stofnfjár auk greiðslu afurðalánvaxta. Þó er þetta skárri afkoma en verið hefur að minnsta kosti undanfarin fjögur ár, en þá var brúttóhagnaður á bilinu 2—4% af tekjum. Þótt rekstur hafi staðið í járnum í fyrra, benda athuganir á efnahag og greiðslustöðu fiskvinnslufyrirtækja til þess, að greiðsluhalli þeirra hafi verið 6—7% af tekjum á því ári og skuldastaðan hafi því versnað. Þetta má rekja til hallareksturs á undanförunum árum, hárra vaxta og óhagstæðrar gengisþróunar, sem meðal annars leiddi til þungrar greiðslubyrði af afurðalánum í fyrra. Einnig á skammur lánstími fjárfestingarlána sinn þátt í þungri greiðslubyrði. Loks hefur erfið afkoma útgerðar, ekki síst nýjustu togaranna á undanförunum árum, aukið á fjárhagsvanda fyrirtækja, sem fást bæði við vinnslu og veiðar.

Þrátt fyrir að rekstrarskilyrði hafi að mörgu leyti verið hagstæð, er hagur botnfiskvinnslu heldur erfiður um þessar mundir. Þetta stafar fyrst og fremst af þröngri stöðu frystihúsa, sem standa víða höllum fæti vegna lækkunar á gengi Bandaríkjadollars og tapreksturs undanfarin ár. Umtalsverð hækkun fiskverðs erlendis hefur ekki dugað til þess að jafna metin. Afkoma í saltfiskverkun hefur á hinn bóginn verið mun rýmri. Mat á rekstrarstöðu botnfiskvinnslu í heild um mitt ár benti til þess, að brúttóhagnaður væri 10—11% af tekjum, en hreinn hagnaður 1—2%. Þetta dugir þó ekki til að bæta erfiða greiðslustöðu til neinna muna.

Afkoma útgerðar hefur verið afar erfið mörg undanfarin ár og var það enn árið 1985. Horfur fyrir þetta ár eru hins vegar bjartar og rekstrarskilyrði betri en um langt árabíl. Hér veldur mestu aukinn afli án þess að veiðiskipum hafi fjölgað, lækkun olíuverðs og hátt ferskfiskverð á Evrópumarkaði, en einnig lækkun útgerðarkostnaðar vegna upptöku kvótakerfisins og bætt meðferð aflans. Mat á stöðu botnfiskveiða eftir fiskverðsbreytingar í júní síðastliðnum benti til þess, að brúttóhagnaður væri 21—22% af tekjum og hreinn hagnaður um 7—10% af tekjum, en það er betri afkoma en verið hefur um árabíl. Við þessi skilyrði ætti útgerðin að geta grynnað á skuldum, sem safnast hafa undanfarin ár.

Þrátt fyrir góða afkomu útgerðar og saltfiskverkunar eiga mörg sjávarútvegsfyrirtæki í greiðsluferfiðleikum, sem oft má rekja til tapreksturs á fyrri árum eða framkvæmda, sem fjármagnaðar hafa verið með skammtímalánum. Vandamálin í botnfiskveiðum og -vinnslu eru því tvenns konar: Annars vegar tekjuskiptingarvandi milli útgerðar og vinnslu og hins vegar slæm fjárhagsstaða hjá nokkrum hluta fyrirtækjanna.

Afkoma annarra sjávarútvegsgreina er misjöfn. Þannig hefur hagur rækjuvinnslu og útgerðar verið með besta móti og veldur þar hvort tveggja, mikill afli og hátt afurðarverð. Á hinn bóginn ríkir óvissa um markaðshorfur og verðlag á saltsíld á vertíðinni, sem nú fer í hönd. Þá er afkoma loðnuvinnslu og -útgerðar afar erfið um þessar mundir, þar sem verð á lýsi hefur fallið um nær helming í dollurum frá því í fyrra og gengi dollars auk þess lækkað. Lækkun á olíukostnaði verksmiðja og nokkur hækkun mjölverðs kemur að vísu að hluta til á móti lækkun lýsisverðs, en hrekkur þó skammt. Afkomuhorfur í greininni eru því dökkar um þessar mundir og raunar vandséð, að reksturinn standi undir kostnaði við ríkjandi markaðsaðstæður, nema með bættum tæknibúnaði og ef til vill fækkun vinnslustöðva og veiðiskipa. Hvort svo róttækra úrræða er þörf, fer ekki síst eftir því, hvort líkur eru taldar á, að lýsisverð sé varanlega í lægð eða tímabundið.

Iðnaður.

Samkvæmt niðurstöðum ársreikninga 1984 nam brúttóhagnaður iðnaðar í heild 12,6% af tekjum, samanborið við 13,3% árið áður. Að ál- og kísiljárnframleiðslu frátalinni var brúttóhagnaður heldur minni, eða 11,2% af tekjum. Enn liggja ekki fyrir heildartölur úr ársreikningum fyrirtækja á árinu 1985, en bráðabirgðatölur benda til heldur minni brúttóhagnaðar í almennum iðnrekstri, þ.e. án ál- og kísiljárnframleiðslu, en árið áður, eða um 10% af tekjum. Á móti vegur hins vegar lækkun á vaxtakostnaði, þannig að afkoman á mælikvarða hreins hagnaðar gæti hafa verið svipuð bæði árin. Á þessu ári er áætlað, að framleiðslukostnaður hækki um 22—24%, en vöruverð heldur minna. Í þessu efni ríkir þó óvissa um áhrif launaskriðs. Á grundvelli þessara vísbendinga virðist mega draga þá ályktun, að hagur almenns iðnaðar — þ.e. að stóriðjuverunum frátöldum — hafi verið svipaður í fyrra og árið áður. Á hinn bóginn kynni afkoman á þessu ári að verða heldur lakari.

Annar mælikvarði á hag iðnaðar, eða öllu heldur umsvif í iðnaði, eru breytingar á heildarveltu í nokkrum vörugreinum hans samkvæmt söluskattsframtölum. Heildarvelta þessara greina er talin hafa aukist um tæplega 40% í fyrra, eða talsvert umfram verðlagsbreytingar, þannig að aukningin að raungildi var nálægt 5½%. Á fyrri helmingi þessa árs jókst velta um rúmlega 34% frá fyrra ári, en það svarar til um 2% aukningar að raungildi. Rétt er að setja þann veigamikla fyrirvara við þessa útreikninga, að framleiðslukostnaður er metinn út frá almennum verðbreytingum án tillits til þess, að fjármagnskostnaður kann að hafa hækkað meira en þeim nemur. Einnig getur greiðsluafkoma fyrirtækja verið erfið, þótt rekstrarafkoman teljist þokkaleg við ríkjandi aðstæður. Greiðsluferfiðleikana má raunar oft rekja til framkvæmda, sem fjármagnaðar hafa verið með skammtímalánum eða af rekstrarfé, eða til fyrri rekstrarerfiðleika.

Á árinu 1986 eru horfur á verulegri framleiðsluaukningu hjá stóriðjufyrirtækjunum tveimur, eða 10—12% hjá álverksmiðjunni og allt að 20% í framleiðslu kísiljárns. Markaðsverð á áli og kísiljárni er hins vegar í nokkurri lægð og ekki fyrirsjáanlegur bati alveg á næstunni. Hagur fyrirtækjanna er því án efa fremur þröngur um þessar mundir.

Landbúnaður.

Á árinu 1985 jókst landbúnaðarframleiðslan lítillega, eða um 1—2%. Mestu munaði um aukna mjólkurframleiðslu, en framleiðsla sauðfjárafurða dróst saman. Þessar greinar, og raunar kjötvinnslan í heild, eiga í verulegum markaðserfiðleikum og birgðir eru miklar. Þessar aðstæður ásamt aðgerðum til framleiðslustjórnar í nautgripa- og sauðfjárrækt munu leiða til nokkurs samdráttar í framleiðslu á þessu ári. Erfitt markaðsástand hefur án efa rýrt afkomu bænda, en á móti vega önnur ytri skilyrði, svo sem hagstætt árferði til fóðuröflunar innanlands, lækkun vaxta og verðlækkun á innfluttu fóðri. Auk þess setja nýjar búgreinar í vaxandi mæli svip sinn á landbúnaðinn, þótt sumar þeirra eigi nú í tímabundnum erfiðleikum. Að öllu samanlögðu er landbúnaðarframleiðslan í heild talin munu dragast saman um 1—1½% á árinu 1986.

Verslun.

Niðurstöður úrvinnslu úr ársreikningum verslunar á árinu 1985 liggja enn ekki fyrir. Hins vegar má fá vísbendingar um afkomuna á grundvelli almennra breytinga á kostnaði og álagningu. Niðurstöður atvinnuvegaskýrslna Þjóðhagsstofnunar sýna að meðalálagning í smásöluverslun lækkaði úr 31½ 1983 í 28½% 1984. Þetta er þó ekki ótvíræður mælikvarði á hag verslunar. Þar kemur fleira til. Sérstaklega má nefna, að á tímum mikillar verðbólgu eru tekjur fyrirtækja og gjöld oft ekki færð á sambærilegu verðlagi. Enda kemur í ljós, að brúttóhagnaður lækkaði minna 1984 en ætla hefði mátt út frá breyttri meðalálagningu eingöngu, eða úr 4,8% af veltu 1983 í 3,9% 1984. Tölur um smásöluálagningu eftir 1984 liggja ekki fyrir, en ýmislegt bendir til þess, að álagning hafi heldur hækkað á árinu 1985, en muni að líkindum standa í stað á þessu ári.

Samkvæmt skýrslum um söluskattsveltu jókst heildarvelta í smásöluverslun um 40% á árinu 1985. Þetta er talsvert meira en nam almennum verðbreytingum, sem voru um 32—33% á sama tíma. Aukning að raungildi virðist því hafa verið 5—6%. Fyrstu sex mánuði ársins 1986 jókst söluskattsvelta um 35% í smásöluverslun, en það er um 3% aukning að raungildi frá sama tíma árið áður. Þessar vísbendingar um álagningu og veltubreytingar benda til þess, að hagur verslunar hafi í heild fremur vænkast að undanfögnu.

Aðrar atvinnugreinar.

Í byggingariðnaði varð nokkur samdráttur í fyrra, en á þessu ári virðast horfur á svipuðum og jafnvel heldur meiri umsvifum en þá var. Þjónustustarfsemi opinberra aðila er talin munu aukast um 3—4% á þessu ári, eða heldur minna en í fyrra. Undanfarin ár hefur þjónustustarfsemi einkaaðila af ýmsu tagi aukist verulega. Á þessu ári er gert ráð fyrir, að framhald verði á þeirri þróun og spáð töluverðri aukningu umfram flestar aðrar greinar, eða á bilinu 5—7%. Af einstökum greinum má sérstaklega nefna ferðaútveg, sem hefur vaxið ört undanfarin ár. Þannig fjölgaði komum erlendra ferðamanna til landsins um nálægt þriðjung 1982—1985 og fyrstu átta mánuði þessa árs fjölgaði þeim enn um 15% frá sama tíma í fyrra. Þessa gætir í veitinga- og hótélrekstri ekki síður en í flugrekstri.

Framleiðslan í heild.

Að öllu samanlögðu virðast horfur á nálægt 5% framleiðsluaukningu í atvinnuvegunum á þessu ári. Tvo fimmtu hluta þessarar aukningar má rekja til sjávarútvegs og iðnaðar og annað eins til þjónustustarfsemi opinberra aðila og einkaaðila. Til samanburðar má geta þess, að áætlað er, að í fyrra hafi heildarframleiðsla aukist um nálægt 3½% og má rekja um helming þeirrar aukningar til þjónustustarfsemi opinberra aðila og einkaaðila en um þriðjung til sjávarútvegs. Þessar tölur má bera saman við niðurstöður þjóðhagsspár frá ráðstöfunarhlið, en þær benda til 5% aukningar landsframleiðslu á þessu ári og rúmlega 3% hagvaxtar í fyrra. Lauslega áætlað eru framleiðslubreytingar eftir atvinnugreinum sem hér segir:

Framleiðsla atvinnuvega 1985—1986.

Breyting frá fyrra ári	Vinnsluvirðis- vog 1984	Áætlun 1985	Spá 1986
	%	%	%
Landbúnaður og vinnsla búvöru	4,3	1,8	-1,0
Fiskveiðar og -vinnsla	13,2	9,1	8,5
Iðnaður	14,2	2,4	4,5
Byggingarstarfsemi	7,7	-3,7	1,0
Verslun og veitingarekstur	12,1	2,6	5,5
Starfsemi hins opinbera	12,1	4,5	3,0
Önnur starfsemi	36,4	3,7	5,5
Framleiðslan í heild	100,0	3,5	5,0

Skipting þjóðartekna.

Afrakstri þjóðarframleiðslunnar má í grófum dráttum skipta í tvennt, laun og rekstrarafgang, þ.e. annars vegar hlut launafólks fyrir vinnuframlag sitt og hins vegar hlut eigenda til ávöxtunar og endurnýjunar þess fjármagns, sem notað er við framleiðsluna og sölu hennar. Reiknuð laun sjálfstæðra atvinnurekenda (bændu, bifreiðastjóra o.fl.) eru talin með rekstrarafgangi, enda skilin milli hans og launa fremur óglögg í þeim tilvikum. Launatengd gjöld eru aftur á móti talin með launum. Undanfarin ár hefur skipting þjóðartekna (vergra þáttatekna) í laun og rekstrarafgang verið sem hér segir:

Hlutfallsleg skipting þjóðartekna 1976—1986.

	Laun og tengd gjöld	Vergur rekstrar- afgangur
	%	%
1976	64	36
1977	66	34
1978	68½	31½
1979	70	30
1980	68½	31½
1981	69½	30½
1982	69	31
1983	61	39
1984 áætlun	60½	39½
1985 áætlun	63½	36½
1986 spá	65	35

Þessar tölur segja þó ekki alla sögu um tekjuskiptingu milli launafólks og fyrirtækja, því eignatekjur og -gjöld, eins og til dæmis vextir, liggja utan við hana. Í þessu felst, að sú gjörbreyting, sem orðið hefur í vaxtamálum að undanfögnu, þar sem raunvextir eru orðnir jákvæðir, kemur ekki fram í þessum tölum.

Þar sem heimilin eru nettósparendur, er ljóst, að hækkun raunvaxta hefur að einhverju leyti komið á móti lækkandi hlutdeild launa í þjóðartekjum. Hlutur heildartekna heimilanna lækkaði því ekki eins mikið 1983 og 1984 og ætla mætti af launahlutfallinu einu saman. Á sama hátt má segja um fyrirtækin, að á móti hækkandi hlutdeild þeirra á þennan mælikvarða hafi þau orðið að bera hærri raunvexti en fyrr.

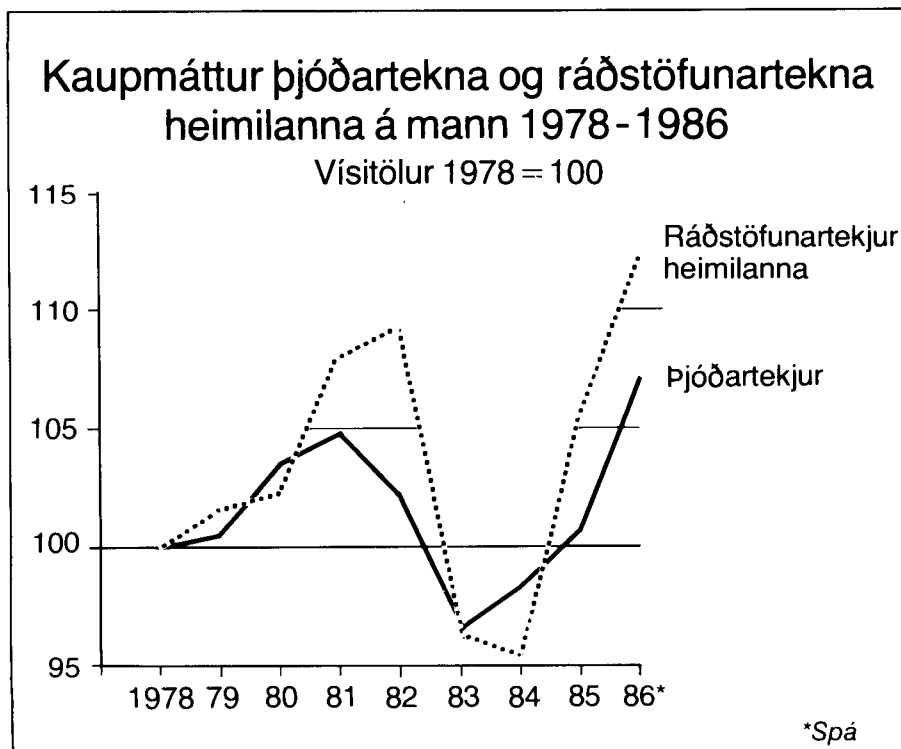
II. MARKMIÐ OG LEIÐIR

1. Markmið

Auknar þjóðartekjur — aukin framleiðsla.

Horfur eru nú á, að landsframleiðslan verði á þessu ári meiri en hún fór hæst fyrir afturkeppinn 1982 og 1983. Því hefur nú tekist að komast upp úr öldudalnum. Aukin framleiðsla og verðmætasköpun í þjóðfélaginu er þegar farin að skila sér í bættum lífskjörum. Enn er þó halli á utanríkisviðskiptum og því nauðsynlegt, að nokkur hluti aukinna þjóðartekna gangi til að ná þar jöfnuði. Hagstæður viðskiptajöfnuður gerir jafnframt kleift að lækka erlendar skuldir.

Forsenda þess að unnt sé að bæta lífskjörin frekar og ná jafnframt jöfnuði í viðskiptum við önnur lönd er vöxtur þjóðartekna. Því er nauðsynlegt að beina kröftunum að því verkefni. Það er skoðun ríkisstjórnarinnar, að árangursríkasta leiðin til að örva hagvöxt sé að stuðla að almennu jafnvægi í efnahagslífinu og stöðugu verðlagi. Við þau skilyrði má ætla, að hagvöxtur á næstu árum verði nægilegur til að standa undir nokkurri aukningu tekna almennings á sama tíma og jafnvægi er náð í utanríkisviðskiptum og erlendar skuldir lækka í hlutfalli við þjóðartekjur. Á næsta ári eru horfur á, að hagvöxtur geti orðið um 2% á mælikvarða landsframleiðslu, en þjóðartekjur gætu aukist um 3%.

Kaupmáttur — lífskjör.

Ríkisstjórnin mun áfram gera það sem í hennar valdi stendur til að tryggja kaupmátt og lífskjör almennings. Á þessu ári eru horfur á, að kaupmáttur ráðstöfunartekna á mann verði meiri en nokkru sinni fyrr. Þar með hefur tekist að vinna upp kaupmáttarrýrnun áfallaáranna 1982 og 1983. Það er mikilsverður árangur.

Þjóðhagsáætlun ríkisstjórnarinnar fyrir árið 1987 byggist á því, að útgjöld þjóðarbúsins á næsta ári aukist ekki um meira en 2%. Til þess að þetta mark náist þarf að halda aftur af útgjöldum hins opinbera til fjárfestingar og samneyslu. Ráðstöfunartekjur heimilanna mega heldur ekki aukast í heild umfram þetta mark, nema sparnaður aukist verulega. Æskilegt er, að það svigrúm, sem fyrir hendi er til að auka heildartekjur, verði fyrst og fremst notað til að bæta kjör þeirra, sem lakast eru settir og dregist hafa aftur úr í kjörum á síðustu árum, og til að lagfæra eftir föngum launakerfið á vinnumarkaðnum.

Næg atvinna — traust atvinnulíf.

Ríkisstjórnin leggur nú sem fyrr mikla áherslu á næga atvinnu. Jafnframt er mikilvægt, að hagstjórn verði með þeim hætti að ekki sé stuðlað að þenslu á vinnumarkaðnum. Betur er nú fylgst með aðstæðum á vinnumarkaði en áður með reglubundnum athugunum á fjölda lausra starfa. Niðurstöður þeirra benda til þess, að enn ríki nokkur spennu á vinnumarkaði, þótt hún virðist heldur hafa farið minnkandi frá því í fyrra, og að aðhalds sé þörf í peningamálum og ríkisfjármálum.

Jafnvægi í viðskiptum við útlönd — lækkun erlendra skulda.

Eitt af meginmarkmiðum efnahagsstefnunnar er að ná sem næst jafnvægi í viðskiptum við önnur lönd á næsta ári. Viðskiptahalli hefur verið viðvarandi allar götur frá 1971 að undanskildu einu ári, 1978. Þessari þróun hefur að sjálfsögðu fylgt skuldasöfnun erlendis.

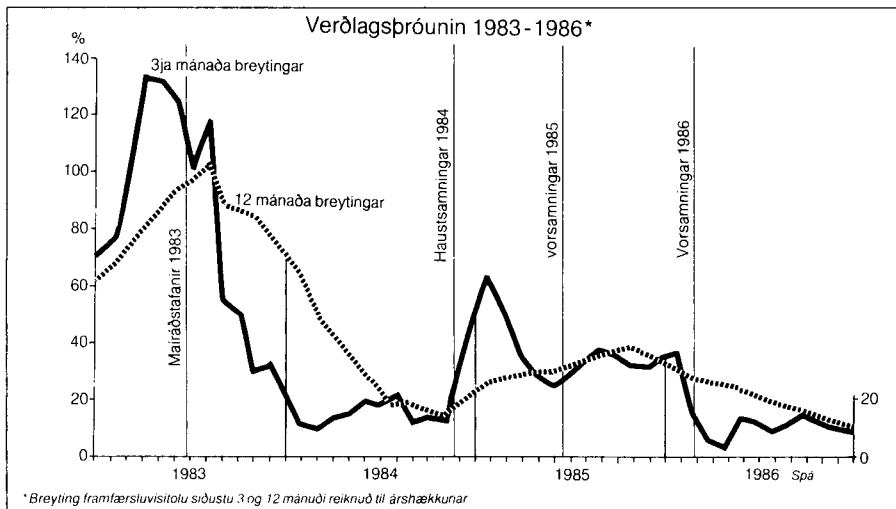
Eins og nú horfir er afar mikilvægt að dregið verði úr erlendum skuldum. Í fyrsta lagi af því að hætta er á, að sívaxandi erlendar skuldir skerði lánstraust og álit þjóðarinnar út á við, en það er mikilvægt að efla sem mest til að eiga eitthvað upp á að hlaupa, ef á móti blæs. Í öðru lagi af því, að vaxtagreiðslur af erlendum lánnum skerða ráðstöfunartekjur þjóðarinnar. Í þriðja lagi af því, að miklar skuldir eru hættulegar efnahagslegu sjálfstæði þjóðarinnar, ef afturkiptur eða áföll dynja yfir þjóðarbúskapinn.

Þannig er augljós þörf á því að ná jöfnuði í viðskiptum við önnur lönd. Aðhald að útgjöldum þjóðarinnar er þess vegna óhjákvæmilegt, þrátt fyrir að mörgu leyti góðan hag þjóðarbúsins. Þjóðhagsáætlun ríkisstjórnarinnar byggist á því, að viðskipti við önnur lönd verði nánast í jafnvægi á næsta ári, og halli innan við ½% af landsframleiðslu. Ríkisstjórnin telur, að þessu markmiði megi ná, ef aukning þjóðarútgjalda fer ekki fram úr 2% í heild á árinu 1987.

Stöðugt verðlag.

Mikilsverður árangur hefur náðst í baráttunni við verðbólgu. Á þessu ári hefur það gerst í fyrsta sinn í hálfan annan áratug, að verðbólga hér á landi hefur nálgast verulega það stig, sem ríkir í nágrennalöndunum. Þetta er ákaflega mikilvægt, því verðbólgan hefur á undanförunum árum án efa leitt til þess, að kaupmáttur og lífskjör eru lakari hér á landi en þau væru ella.

Nú þarf að fylgja þessum árangri eftir og koma á stöðugleika í verðlagsmálum. Í þessari áætlun er miðað við, að verðbólga á næsta ári verði ekki meiri en 4—5%, sem er svipað og í nágrennalöndunum. Þessum árangri má ná, ef almenn samstaða næst um þau grundvallarmarkmið, sem lýst er í þessari þjóðhagsáætlun. Það er hins vegar ekki á valdi stjórnvalda einna að tryggja að þessi markmið náist.

Markmið efnahagsstefnu ríkisstjórnarinnar 1987.

- Hagvöxtur og þjódarútgjöld:** Hagvöxtur verði á bilinu 2—3%. Aukning þjódarútgjalda verði í heild innan við 2%.
- Utanríkisviðskipti:** Viðskipti við útlönd verði sem næst hallalaus og hlutfall erlendra skulda af landsframleiðslu lækki.
- Atvinna:** Atvinna verði næg en stefnt að betra jafnvægi á vinnumarkaðnum.
- Verðlagsþróun:** Verðhækkun frá upphafi til loka árs 1987 verði ekki meiri en 4—5%.

2. Leiðir

Í upphafi kjörtímabilsins markaði ríkisstjórnin þá stefnu, að almennar aðgerðir og ákvarðanir skyldu móta umgjörð efnahagsstarfseminnar í landinu. Raunhæf, og sem stöðugust, gengisskráning og aðhaldssöm peninga- og fjármálastjórn eru höfuðatriði þeirrar stefnu. Þessi stefna hefur gefist vel, og hefur gildi hennar komið glögg í ljós á þessu ári. Jafnframt er ljóst, að ríkisstjórnin þarf að eiga gott samstarf við samtök launafólks og vinnuveitenda og sveitarfélaga í efnahags- og kjaramálum, til þess að þróun þeirra mála verði farsæl. Kjarasamningarnir í febrúar og mars voru ávöxtur góðs samstarfs allra þessara aðila. Samningarnir marka þáttaskil í viðureigninni við verðbólgu hér á landi og færa launafólki jafnframt raunverulegar kjarabætur.

Í orðsendingu ríkisstjórnarinnar til samningsaðila í febrúarmánuði síðastliðnum kom fram, að ríkisstjórnin teldi unnt að draga svo úr verðbólgu á árinu, að almenn verðhækkun frá janúar 1986 til janúar 1987 yrði innan við 9%, ef ekki yrðu verulegar breytingar til hins verra á viðskiptakjörum eða öðrum ytri aðstæðum þjódarbúskaparins frá því sem þá horfði.

Forsenda þessa árangurs í viðureigninni við verðbólgu var, að unnt yrði að halda meðalgengi krónunnar sem stöðugustu og fylgja þeirri gengisstefnu eftir með ýtrasta aðhaldi í fjármálum, peningamálum og erlendum lántökum. En síðast en ekki síst var það talin forsenda þess, að hraði verðbólgunnar kæmist niður í eins stafs tölu á árinu, að almennt yrði samið um hóflega launahækkun, sem samrýmst gæti þessu markmiði. Þegar sýnt var, að samningar myndu nást, sem í meginatriðum voru í samræmi við þessi markmið, beitti ríkisstjórnin sér fyrir margvíslegum ráðstöfunum á sviði fjármála, verðlagsmála, lífeyris- og húsnæðismála til að tryggja framgang þeirra.

Nú er að koma í ljós, að þetta var vel ráðið, þótt teikn séu á lofti um, að launa- og verðhækkanir fari nokkuð fram úr því, sem miðað var við þegar gengið var frá samningunum í febrúar. Þennan góða árangur má auðvitað að miklu leyti þakka hagstæðum ytri skilyrðum, góðum aflabrógðum og lækkun olíuverðs og vaxta í heiminum. Það er mikilvægt, að mienn geri sér ljóst, að slíkir búhnykkir koma sjaldan ár eftir ár. Því er óvarlegt að vænta, að slíkur bati í ytri skilyrðum falli Íslendingum í skaut á næsta ári, þótt vonir standi til þess að áfram ári vel. Mikið er í húfi, að á árinu 1987 takist að staðfesta þann góða árangur í efnahagsmálum, sem þegar hefur náðst. En það er óraunsað að ætla, að unnt verði að bæta kjör og auka útgjöld þjóðarinnar í svo stórum skrefum sem á þessu og síðasta ári. Jafnframt er mikilvægt, að hluta efnahagsbatans verði varið til þess að lækka erlendar skuldir, því það er besti undirbúningurinn til þess að mæta hugsanlegum áföllum í framtíðinni.

Ríkisstjórnin mun áfram haga stjórn efnahagsmála í samræmi við þá grundvallarstefnu, sem hún markaði í upphafi. Hún mun treysta á almenna jafnvægisstjórn og stuðla að frjálsum samningum og verðmyndun. Hún stefnir að því, að útgjöld þjóðarinnar aukist ekki um meira en 2% á næsta ári og treystir því, að hófsemi og skynsemi ráði för í kjarasamningum þeim, sem gerðir verða í vetur.

Ríkisfjármál.

Aðgerðir í ríkisfjármálum áttu verulegan þátt í þeirri kjarasátt, sem tókst á síðastliðnum vetri. Með skattalækkunum og auknum útgjöldum ríkissjóðs var verðlag í landinu lækkað en jafnframt var stofnað til hallareksturs hjá ríkissjóði. Þá drógu bæði ríki og sveitarfélög úr skattheimtu og lækkuðu gjaldskrár. Með því móti náðist samstaða um önnur mikilvæg markmið í efnahags-, verðlags- og kjaramálum. Halli á rekstri ríkissjóðs er því óhjákvæmilegur um sinn. Ríkisstjórnin mun fylgja þeirri stefnu í opinberum fjármálum, að á árinu 1987 verði stigið skref til þess að rétta við fjárhag ríkissjóðs. Þetta verður gert með aðhaldi að útgjöldum, hóflegri skattastefnu og takmörkun á erlendum lántökum. Því er ljóst, að ekki verða efni til þess að beita ríkisfjármálaaðgerðum á sama hátt og gert var á síðastliðnum vetri.

Aðhald að opinberum útgjöldum má þó ekki ganga svo langt, að félagslegar umbætur stöðvist. Á hinn bóginn takmarkast skattheimta við það, að hvorki dragi úr framtakssemi og vinnuvilja né að vaktar séu launakröfur, sem gangi þvert á markmið um hjöðnun verðbólgu. Ekki má heldur seilast til svo mikillar lántöku innanlands, að lánamöguleikar einstaklinga og fyrirtækja skerðist og vextir hækki hér á landi umfram það sem eðlilegt getur talist. Þessi sjónarmið hafa ráðið gerð fjárlagafrumvarps fyrir árið 1987, en í því og greinargerð þess kemur fram stefna ríkisstjórnarinnar í fjármálum hins opinbera. Helstu atriði hennar eru: Í fyrsta lagi fari erlendar lántökur ríkissjóðs og annarra opinberra aðila ekki fram úr afborgunum af erlendum og gengisbundnum lánum. Í annan stað verður dregið úr rekstrarhalla ríkissjóðs frá því sem til var stofnað á síðastliðnum vetri við lausn kjaradeilna, meðal annars með því að aflað verði nokkurra viðbótartekna með skatti á olíuvörur, en ávinningurinn af mikilli verðlækkun olíu hefur til þessa allur komið fram í fjárhag einstaklinga og fyrirtækja.

Gengi.

Ríkisstjórnin mun fylgja sömu stefnu í gengismálum og að undanfögnu. Ljóst er, að þróun gengis og verðlags á þessu ári hefur falið í sér strangt aðhald að íslensku atvinnulífi, sem í sumum greinum hefur þrengt hag fyrirtækja. Að nokkru hefur þetta orðið vegna breytinga á gengi erlendra gjaldmiðla, einkum lækkunar gengis Bandaríkjadollars, sem Íslendingar fá engu ráðið um, og atvinnulífið verður að laga sig að, hvort sem mönnum líkar betur eða verr. Undanlátssöm gengisstefna færir atvinnuvegunum engar varanlegar úrbætur. Við ríkjandi aðstæður er hætt við, að innlendir kostnaður aukist í kjölfar gengislækkunar, sem aftur leiðir til verðbólgu. Gengisstefnan verður því óbreytt, en í því felst að stefnt verði að sem mestum stöðugleika í gengi krónunnar. Þó getur vitaskuld þurft að endurskoða þessa stefnu, ef verulegar breytingar verða á skilyrðum þjóðarbúsins, ekki sist ef óvæntar breytingar verða á gengi erlendra gjaldmiðla á alþjóðagjaldeyrismarkaði.

Vextir og peningamál.

Á árinu 1986 hefur komið í ljós, að jákvæðir raunvextir hvetja til sparnaðar. Innlán í bankakerfinu hafa vaxið hröðum skrefum og mun örur en útlán. Sala spariskírteina ríkissjóðs hefur gengið vel og ýmis teikn eru um, að lækkandi verðbólga og jákvæðir raunvextir ásamt auknum markaðsáhrifum á ákvörðun vaxta hafi stuðlað að betra jafnvægi á lánamarkaðnum. Þessari stefnu verður fylgt áfram en jafnframt að því stefnt, að vextir lækki í takt við hjöðnun verðbólgu. Ríkisstjórnin og Seðlabankinn munu reyna að stuðla að því, að raunvextir á opinbera lánamarkaðnum verði hóflega jákvæðir. Þá verður að því stefnt, að vaxtaákvæði á lánamarkaðnum verði í betra samræmi við innbyrðis stöðu lántakenda en verið hefur, þ.e. að vextir á ríkisskuldabréfum verði svipaðir og vextir á ýmsum öðrum skuldabréfum og peningaeignum. Vaxtastigið í heild hlýtur þó einnig að mótast af markaðsaðstæðum hverju sinni, meðal annars af vöxtum á erlendum lánamarkaði. Ennfremur má ætla, að viðskipti með eldri spariskírteini á Verðbréfaþingi Íslands gefi vísbendingu um markaðsvexti hér á landi. Stjórn peningamála mun miðast við það að tryggja atvinnulífinu og hinu opinbera fjármagn í eins miklum mæli og kostur er á innlendum peningamarkaði.

Um síðustu áramót gekk í gildi ný löggjöf um viðskiptabanka og sparisjóði. Hinn 1. júní s.l. gengu í gildi lög um verðbréfamíðlun. Loks munu ný lög um Seðlabanka Íslands öðlast gildi 1. nóvember nk. Þannig má segja, að á árinu hafi grundvallarlöggjöf um peningamarkaðinn og lánamál verið endurnýjuð. Með allri þessari löggjöf er stefnt að auknu frjálsræði í starfsemi á peningamarkaðnum. Seðlabankinn getur þó með samþykki ráðherra takmarkað útlánavexti bankanna, til þess að raunvextir hér á landi verði ekki hærrí en í helstu viðskiptalöndum Íslandinga, eða til að draga úr óhæfilegum vaxtamun milli inn- og útlána. Í hinni nýju löggjöf eru einnig settar traustari reglur en áður hafa gilt um skipulag, starfshætti og eftirlit með þeim stofnunum, sem á honum starfa.

Innan þessa ramma eru helstu viðfangsefni framundan annars vegar endurskipulagn-ing á viðskiptabankakerfinu, er feli í sér fækkun banka, og hins vegar að búa svo um hnútana í starfsemi peningamarkaðarins, að hvatt sé til innlestrar fjármagnsmyndunar og lánsfénu beint til arðbærra framkvæmda og fjárfestingar.

Verðlags- og launamál.

Þótt sá árangur, sem náðst hefur á árinu 1986 í viðureigninni við verðbólguna, sé mikilsverður, er óviðunandi að búa við 10% verðbólgu á ári til lengdar, þegar þess er gætt að verðbólga í iðnríkjunum verður að meðaltali aðeins 2—3% árið 1986 og spár fyrir næstu ár benda til 3—4% verðbólgu á ári í þessum ríkjum. Það er því afar mikilvægt, að á næsta ári verði enn stigið stórt skref til þess að koma Íslendingum í hóp þeirra þjóða, sem búa við samilega stöðugt verðlag.

Það er athyglisvert, að hin mikla hjöðnun verðbólgu, sem orðið hefur hér á landi á síðustu árum, hefur orðið samhliða auknu frelsi um verðákvörðanir. Þessi reynsla sýnir, að það aðhald, sem samkeppni, verðkannanir og eftirlit með samkeppnishömlum veitir, er farsælla en bein afskipti hins opinbera af einstökum verðákvörðunum. Ríkisstjórnin hlýtur jafnan að beita áhrifum sínum til þess að koma í veg fyrir, að verð hækki óeðlilega í skjóli einokunar eða samtaka um verðákvörðanir.

Með öllu er ljóst, að ráðstafanir stjórnvalda geta ekki einar sér tryggt áframhaldandi hjöðnun verðbólgu, heldur skipta ákvarðanir einstaklinga, félaga og hagsmunasamtaka, svo og vitaskuld ytri skilyrði þjóðarbúsins, ekki síður máli. Ríkisstjórnin mun kappkosta að hafa sem best samstarf við þá aðila efnahagslífsins, sem sameiginlega geta tryggt árangur í glímunni við verðbólgu. Hún mun fyrir sitt leyti haga opinberum álögum og verðákvörðunum í samræmi við þessa stefnu.

Ef samstaða tekst í almennum atriðum um þau grundvallarmarkmið í efnahagsmálum, sem lýst er hér að framan, telur ríkisstjórnin að koma megi verðbólgu niður í 4—5% frá upphafi til loka næsta árs og árs hraði verðbreytinga verði innan við 4% í árslok 1987. Ríkisstjórnin mun gera það sem í hennar valdi stendur til að ná þessum árangri.

Eins og áður hefur komið fram felur efnahagsstefna ríkisstjórnarinnar í sér svigrúm til 2% aukningar þjóðarútgjalda á næsta ári. Þjóðarútgjöld á mann gætu því enn aukist á árinu 1987. Afstaða ríkisins til kjaramála mótast af þessu markmiði. Ríkisstjórnin vill fyrir sitt leyti taka þátt í þeirri viðleitni, sem nú er ofarlega á baugi, að reyna að samræma raunverulega greidd laun og umsamin laun og bæta skipulag launamála, eftir því sem kostur er. Þess þarf þó jafnan að gæta, að ekki verði slakað á í sókn til stöðugra verðlags og jafnvægis í viðskiptum við útlönd.

Stjórn fiskveiða.

Meginatriði fiskveiðistefnunnar voru í árslok 1985 ákveðin með lögum frá Alþingi til tveggja ára. Samkvæmt þeim eru veiðar úr öllum helstu nytjastofnum háðar aflamörkum. Aflamörkin voru hins vegar rýmkuð 1986 frá því, sem gilt hafði árin 1984 og 1985, í ljósi álits fiskifræðinga um batnandi ástand fiskstofna við landið. Þá fólu lögin í sér rýmri möguleika en áður fyrir útvegsmenn að velja á milli aflakvóta og sóknarkvóta. Reynslan af þeirri fiskveiðistefnu, sem fylgt hefur verið undanfarin þrjú ár, er sú, að afli á sóknareiningu hefur farið vaxandi og afkoma útvegsins batnað. Batnandi afkoma skýrist auðvitað að miklu leyti af betra ástandi sjávar, lækkun olíuverðs og hækkingu ferskfiskverðs á erlendum mörkuðum. Aukinn afli án fjölgunar skipa, minni útgerðarkostnaður meðal annars vegna kvótakerfisins og fjárhagsleg endurskipulagning og lenging lána, sem hvíla á fiskiskipum, eiga hér einnig stóran hlut að máli. Markaðri fiskveiðistefnu verður því áfram fylgt á næsta ári.

Miðað við fyrirbyggjandi álit fiskifræðinga virðast nú horfur á, að sjávarafli geti enn aukist nokkuð árið 1987. Það er batnandi ástandi sjávar og aðhaldssamri fiskveiðistefnu síðustu ár að þakka, að nú er bjartara framundan í sjávarútvegi og má búast við nokkurri aflaukningu næstu árin, þótt óhjákvæmilega geti orðið sveiflur í fiskgengd.

Á árinu 1986 voru sett lög um mikla einföldun á svonefndu sjóðakerfi sjávarútvegsins. Útflutningsgjöld voru felld niður og verðmyndun á fiski breytt þannig, að miklu skýrara verður, hvað fæst fyrir fiskinn og hver borgar hann. Þannig er verð frá fiskvinnslu til útgerðar nú raunverulegt heildarverð, sem til dæmis má bera saman við það verð, sem fæst á erlendum markaði. Áður var þessu ekki að heilsa, því margs konar greiðslur úr og í sjóði gerðu allan verðsamanburð erfiðan. Eftir þessar breytingar liggur hlutur skiptaverðs til sjómanna einnig ljós fyrir, sem er mikill ávinningur. Á árinu hafa því línurnar í skiptum sjómanna og útvegsmanna orðið mun skýrari en áður var. Sveigjanleiki í ákvörðun fiskverðs hefur verið aukinn, og í athugun er, hvort setja megi á stofn uppboðsmarkað fyrir fisk hér á

landi. Þessar breytingar í frjálsræðisátt eru gerðar á grundvelli nýrra laga um Verðlagsráð sjávarútvegsins, sem sett voru í fyrra og heimila frjálst fiskverð, ef allir aðilar að ráðinu eru um það sammála. Allar miða þessar breytingar að því að auka hagkvæmni í rekstri sjávarútvegsins, þegar til lengri tíma er litið, og þar með tekjur þeirra, sem við hann starfa.

Landbúnaðarstefna.

Markmið landbúnaðarstefnunnar er að samræma sem best innlenda framleiðslu og eftirspurn í hefðbundnum greinum, og hvetja til nýjunga í greinum, sem keppt geta á innlendum og erlendum markaði. Framleiðslustjórnun með búmarki virðist munu bera nokkurn árangur á þessu og næsta ári. Með samningum ríkis og bænda er gert ráð fyrir 1% samdrætti í mjólkurframleiðslu og allt að 3% minni framleiðslu kindakjöts á verðlagsárinu 1986/1987 en á undangengnu verðlagsári.

Ljóst er, að frekari samdráttur getur vart orðið með því að minnka framleiðslu um sömu hlutfallstölu hjá öllum framleiðendum. Með búháttabreytingum fyrir tilstyrk Framleiðnisjóðs landbúnaðarins eru allgóðar horfur á að komast megi hjá skerðingu á framleiðslu þeirra, sem stunda mjólkurframleiðslu og sauðfjárrækt, en eiga ekki kost á að nýta sér aðrar búgreinar. Þannig, og með hliðsjón af landnýtingu, verði stefnt að því að halda framleiðslu þessara búvara, þó einkum sauðfjárafurða, lítt breyttri í þeim héraðum, sem fá eða engin tækifæri hafa í öðrum atvinnugreinum.

Iðnaðarstefna.

Á síðustu árum hafa starfsskilyrði atvinnulífsins verið jöfnuð milli greina og samkeppnisstaða íslenskra atvinnuvega verið styrkt. Skattalögum hefur verið breytt þannig, að hvatt er til fjárfestingar og eiginfjármýndunar í atvinnulífinu. Iðnaðurinn nýtur nú jafnræðis við aðrar greinar um aðgang að lánsfé og lánskjör. Hjöðnun verðbólgu og aukið jafnvægi í efnahagsmálum ásamt framangreindum breytingum hefur stuðlað að vexti almennrar iðnaðarframleiðslu, en hún jókst um 4,5% í fyrra og gæti vaxið um líkt hlutfall á þessu ári. Framleiðsla málmbræðslanna mun einnig aukast verulega eftir afturkipp í fyrra.

Á sviði orkubúskapar hafa aðstæður breytst, ekki síst vegna mikilla breytinga á orkuverði í heiminum. Orkunotkun vex nú hægar en áður og orkuframleiðsluna þarf að laga að þessum nýju aðstæðum. Framkvæmdir við rafvirkjanir og hitaveitur eru minni en áður og hefur því dregið úr fjárförf til þeirra málaflokka. Hagur flestra orkufyrirtækja hér á landi hefur batnað og orkuverð lækkað. Til dæmis hefur raunverð Landsvirkjunar til almenningsveitna lækkað um meira en þriðjung frá því það var hæst 1983. Þá hefur ríkisstjórnin beitt sér fyrir mikilli lækkun á orkuverði til almennings með afnámi verðjöfnunargjalds og niðurfærslu orkuverðs í tengslum við kjarasamningana á síðastliðnum vetri. Ríkisstjórnin vinnur nú að undirbúningi tillagna um það, hvernig hagkvæmast sé að haga skipulagi orkuvinnslu og dreifingar í landinu.

Samningaviðræðum um kísilmálmverksmiðju í Reyðarfirði lýkur væntanlega á næstunni og verður niðurstaða þeirra lögð fyrir Alþingi. Verði hún jákvæð, mun hugsanlegur samstarfssamningur ríkisstjórnarinnar og RTZ Metals lagður fyrir Alþingi til staðfestingar, auk þess sem breytingar á lögum um kísilmálmverksmiðju kunna að vera nauðsynlegar. Áfram verður haldið tilraunum til að nýta þá aðstöðu til stóriðju, sem þegar er í Straumsvík.

Þjónustuiðnaður hefur mjög eflst í landinu, þrátt fyrir aukna samkeppni erlendis frá. Ríkisstjórnin leggur mikla áherslu á nýjungar í iðnaðarframleiðslu, eins og nánar er vikið að hér á eftir. Á þessu ári var í fyrsta sinn haldin sérstök sýning á verkum íslenskra hugvitsmanna að forgöngu iðnaðarráðuneytisins. Nú er unnið að gerð lagafrumvarps um einkaleyfi. Ennfremur er unnið að endurskoðun laga um Iðntæknistofnun og iðnráðgjafa.

Nýsköpun í atvinnulífinu.

Eitt mikilvægasta verkefni hagstjórnar er að búa atvinnulífinu slík almenn starfsskilyrði, að nýjar greinar komist á legg. En auk almennra skilyrða — fyrst og fremst stöðugs verðlags og gengis, sem tryggir samkeppnisstöðu innlendra atvinnuvega — er nauðsynlegt, að hið opinbera örvi nýsköpun með því að taka þátt í rannsóknar- og þróunarstarfsemi atvinnuveganna og greiða fyrir fjármögnun nýrra verkefna og fyrirtækja. Á síðustu árum má sjá nokkurn árangur á þessu sviði. Má í því sambandi benda á hina öru uppbyggingu í fiskeldi. Þá hafa opinberir aðilar, bæði atvinnuvegaráðuneyti og Rannsóknaráð ríkisins, veitt sérstakan stuðning til rannsóknar- og þróunarstarfs, sem leitt getur til arðbærra nýjunga í framleiðslu.

Ríkisstjórnin mun kanna vandlega, hvaða leiðir séu best til þess fallnar að hvetja erlenda aðila til að leggja áhættufé í nýjungar í atvinnulífi hér á landi án þess að forræði landsmanna sé með því stefnt í hættu. Í íslenskum lögum eru ýmis ákvæði, sem takmarka beina þátttöku erlendra aðila í atvinnufyrirtækjum á Íslandi. Ýmsum þessara ákvæða þarf að breyta, en þess verður þó jafnan að gæta, að yfirráð Íslendinga yfir auðlindum lands og sjávar séu tryggð. Í þessu sambandi skiptir höfuðmáli að einfalda öll afskipti stjórnvalda af erlendri fjárfestingu. Þá er ekki síður brýnt, að skýrar reglur verði settar um fjármagnsgreiðslur til og frá landinu í stað þess að ákvörðun um það, hvort þær skuli leyfðar, sé háð óbundnu mati gjaldeyrisyfirvalda í hverju tilfalli.

Með stefnubreytingu í þessa átt mætti stuðla að nýsköpun í atvinnulífinu, draga úr erlendum skuldum og bæta lífskjör. Á það má benda, að í ýmsum hátækni- og nýiðnaðargreinum fylgjast náið að sérþekking og tæknikunnátta annars vegar og eignaraðild og áhrif í stjórn fyrirtækja hins vegar.

III.

HORFUR

1. Þjóðhagsáætlun 1987

Hér á eftir er lýst í meginráttum efnahagshorfum fyrir árið 1987 eins og þær eru metnar með hliðsjón af almennum efnahagsskilyrðum, innan lands og utan, og stefnu ríkisstjórnarinnar eins og henni er lýst í þessari þjóðhagsáætlun. Eins og jafnan eru ýmsir þættir óráðnir, sem hafa áhrif á framvindu efnahagsmála á næsta og næstu árum, bæði innlendir og erlendir. Af innlendum vettvangi má nefna, að kjarasamningar gilda flestir aðeins til næstu áramóta. Ennfremur eru aflahorfur fyrir næsta ár sem endranær óvissar, þótt fiskveiðistefna hafi í aðalatriðum verið mótuð og aflahorfur séu almennt taldar fremur góðar. Af erlendum óvissuþáttum má nefna þróun gengismála á erlendum gjaldeyrismörkuðum og þá sérstaklega varðandi Bandaríkjadollar. Á þessari stundu er óvíst, hvort dollarinn heldur áfram að lækka, eins og hann hefur gert síðustu misseri. Eins hlýtur þróun olíuverðs að teljast óviss, þótt spár alþjóðastofnana bendi flestar til þess, að olíuverð haldist áfram lágt næsta ár. Að öllu samanlögðu virðist þó fremur bjart framundan í íslenskum þjóðarbúskap, hvort sem litið er á ytri skilyrði eða aðstæður innanlands. Afar hagstæð þróun, það sem af er þessu ári, hefur skapað einstæð skilyrði til þess að koma varanlega á betra jafnvægi í efnahagsmálum hér á landi.

Afli og útflutningsframleiðsla.

Á grundvelli þeirrar fiskveiðistefnu, sem ríkisstjórnin hefur mótað, og með hliðsjón af framvindunni á þessu ári má ætla, að sjávarafurðaframleiðslan geti aukist um 4—5% á næsta ári. Þetta er minni aukning en spáð er fyrir þetta ár, enda er ekki reiknað með jafnmikilli aukningu botnfiskafla og á þessu ári.

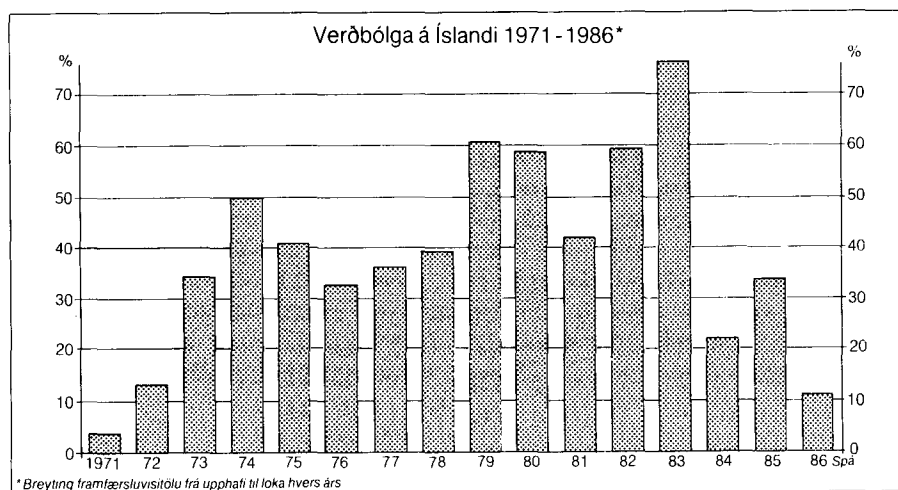
Áframleiðsla er talin munu aukast lítillega, þar sem reiknað er með fullum afköstum allt næsta ár. Þá er búist við, að almenn iðnaðarvöruframleiðsla til útflutnings muni aukast nokkuð. Aftur á móti er gert ráð fyrir, að framleiðsla kísiljárns haldist óbreytt.

Að öllu samanlögðu fela þessar horfur í sér nálægt 5% aukningu útflutningsframleiðslu í heild á næsta ári. Útflutningsverðmæti kynni þó að aukast minna, þar sem ekki er reiknað með frekari birgðaminnkun en orðin er á þessu ári. Heildarvöruútflutningur er því talinn munu aukast um 4% árið 1987.

Viðskiptakjör.

Á næsta ári mun væntanlega gæta áfram jákvæðra áhrifa lækkunar olíuverðs á viðskiptakjör Íslendinga. Áhrifin verða þó mun minni en á þessu ári. Þróun gengismála á alþjóðamarkaði, einkum hvað varðar Bandaríkjadollar, gæti haft afdrifarík áhrif á viðskiptakjör, þar sem stór hluti útflutnings er seldur í dollurum, en innflutningur að mestu greiddur í öðrum myntum. Á útflutningshlið er reiknað með, að verð á sjávarafurðum hækki um nálægt 4% í krónum talið, þegar á heildina er litið. Mikil óvissa ríkir þó um verð á loðnu- og síldarafurðum. Í þessari spá felst fyrst og fremst, að verð á fiskafurðum muni í meginatriðum fylgja almennri verðþróun í markaðslöndunum. Raunar má segja, að reiknað sé með svipaðri verðþróun á öðrum útflutningsvörum. Innflutningsverð — á öðrum vörum en olíu — er sömuleiðis talið fylgja almennum verðbreytingum í alþjóðaviðskiptum, en í því felst um það bil 3%

verðhækkun milli árána 1986 og 1987. Ekki er búist við umtalsverðum vaxtabreytingum á alþjóðlegum fjármagnsmörkuðum á næstunni. Þannig er reiknað með 7% Libor vöxtum af dollaralánum til 6 mánaða að meðaltali árið 1987, eða svipað og að meðaltali á þessu ári. Í þessu felst engu að síður nokkur lækkun meðalvaxta af erlendum lánum, þar sem þetta eru lægri vextir en eru á eldri lánum. Samkvæmt þessu er talið að meðalvextir af erlendum lánum til lengri tíma en eins árs, sem voru 9,3% árið 1985, verði 8,5% 1986 og 8% á næsta ári. Þessar horfur fela í sér áframhaldandi viðskiptakjarabata á næsta ári, en þó mun minni en spáð er fyrir þetta ár, eða 2¼% árið 1987 samanborið við rúmlega 4% árið 1986. Miðað við núverandi olíuverð og vexti á alþjóðalánamarkaði má segja, að þessi viðskiptakjarabati sé í aðalatriðum kominn fram um þessar mundir.

Verðlag.

Eins og fram kemur fyrir í þessari áætlun er það eitt af meginmarkmiðum stefnu ríkisstjórnarinnar í efnahagsmálum á næsta ári, að koma verðbólgu niður á svipað stig og í nágrannalöndunum. Í þessu felst, að verðhækkun frá upphafi til loka næsta árs verði 4—5% og árshraði verðbreytinga innan við 4% í árslok. Meðalhækkun milli ára yrði heldur hærri, eða um 7—8%. Til samanburðar má nefna, að meðalhækkun verðlags undanfarin fimmtán ár hefur verið 42% á ári. Hér er því stefnt að gjörbreytingu árið 1987. Forsenda þess að slíkur árangur náist er annars vegar stöðugt gengi og jafnvægi í ríkisfjármálum og hins vegar að kjarasamningarnir, sem gerðir verða í vetur, geti samrýmst þessari verðlagsþróun.

Þjóðarútgjöld.

Áætlun ríkisstjórnarinnar um áframhaldandi hjöðnun verðbólgu og sem næst jöfnuð í viðskiptum við útlönd á næsta ári byggist á því, að þjóðarútgjöld aukist ekki um meira en 2% á næsta ári. Samneysluútgjöld eru talin aukast um 1,7% og fjárfestingarútgjöld um 2,2% í heild. Með hliðsjón af þessum áætlunum og efnahagsstefnu ríkisstjórnarinnar er svigrúm til áframhaldandi einkaneysluútgjalda heimilanna á næsta ári, en þó minna en undanfarin þrjú ár, eða um 1½%. Með öðrum orðum, kaupmáttur ráðstöfunartekna heimilanna má, þegar á heildina er lítið, ekki aukast meira en þessu nemur, nema sparnaður aukist að sama skapi. Þetta geta þó varla talist þröngir kostir, þegar til þess er lítið, að tekjur heimilanna hafa aukist verulega undanfarin tvö ár og langt umfram almennar verðlagshækkningar. Raunar hefur þegar á þessu ári tekist að vinna upp kaupmáttarrýrnun áfallarána 1982 og 1983. Með hliðsjón af þessum atriðum er í þessari áætlun gengið út frá því, að aukning þjóðarútgjalda haldist innan fyrrgreindra marka, enda mun ríkisstjórnin fyrir sitt leyti haga stjórn efnahagsmála í samræmi við þetta.

Utanríkisviðskipti.

Almenn innflutningseftirspurn ræðst að verulegu leyti af þjóðarútgjöldum, innlendu verðlagi og innflutningsverði. Fastgengisstefnan, sem þessi áætlun gerir ráð fyrir, mun hafa í för með sér þá breytingu á verðhlutföllum, að innflutningur verður hlutfallslega nokkru ódýrari en innlend framleiðsla og gæti því eftirspurn eftir innfluttum vörum aukist umfram aukningu þjóðarútgjalda. Á þeim forsendum, sem hér hafa verið raktar, má ætla, að almennur vöruinnflutningur geti aukist um rúmlega 3½% á næsta ári. Heildarvöruinnflutningur — að teknu tilliti til sérstaks innflutnings, sem talinn er aukast um 4% — myndi samkvæmt þessu aukast um 3¾% á næsta ári.

Þær horfur um útflutning og innflutning á næsta ári, sem hér hafa verið raktar, fela í sér verulegan afgang á vöruskiptajöfnuði, eða rúmlega 3½ milljarð króna, samanborið við 2,4 milljarða í spá fyrir árið 1986.¹⁾ Skýringin á áframhaldandi bata á vöruskiptajöfnuði felst í meiri aukningu útflutnings en innflutnings og því, að gert er ráð fyrir bata í viðskiptakjörum á næsta ári.

Þjónustujöfnuður, að vöxtum frátöldum, er einnig talinn geta orðið heldur hagstæðari árið 1987 en spáð er fyrir þetta ár, eða um 1,7 milljarða króna á næsta ári, samanborið við 1,5 milljarða í ár.

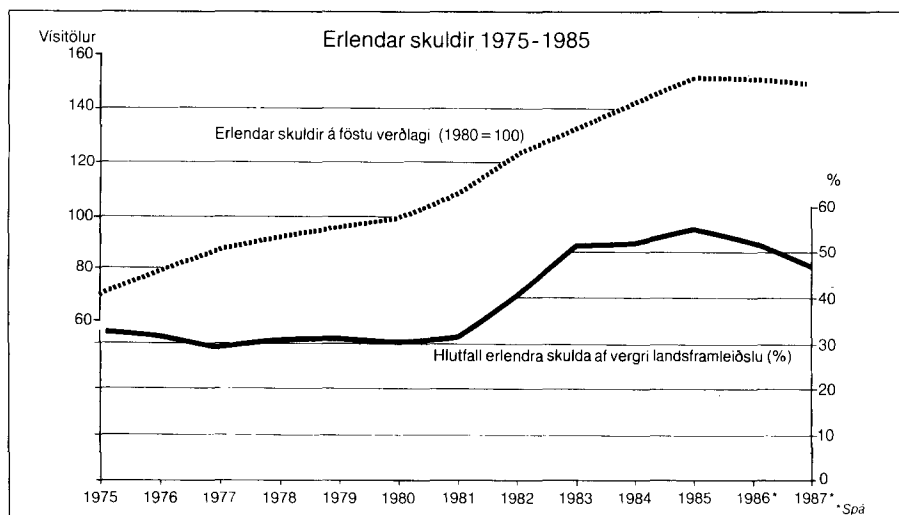
Vaxtajöfnuðurinn verður hins vegar áfram afar óhagstæður. Áætlað er að nettóvaxtagreiðslur á næsta ári geti numið 5,9 milljörðum króna, eða tæplega 4% af landsframleiðslu, sem er hálfri prósentu minna en spáð er fyrir þetta ár.

Að öllu samanlögðu má því reikna með, að sá afgangur á vöru- og þjónustuviðskiptum á næsta ári, sem yrði samkvæmt þessum spám, hrykki tæplega til að standa undir vaxtagreiðslum til útlanda. Á þessum forsendum yrði því lítils háttar halli á viðskiptajöfnuði, eða 700 milljónir króna, sem svarar til 0,4% af landsframleiðslu. Þetta yrði engu að síður mikilsverður árangur.

1) Allar fjárhæðir fyrir árið 1987 — bæði í texta og töfluviðauka — eru miðaðar við áætlað verðlag í lok ársins 1986, þ. e. fjárlagafrumvarpsverðlag.

Erlendar skuldir.

Standist þessar áætlanir, lækkar hlutfall erlendra skulda úr 51½% af landsframleiðslu á þessu ári í 49% í árslok 1987. Greiðslubyrði af erlendum lánnum yrði hins vegar sem næst óbreytt, um 19% af útflutningstekjum, þar sem á móti léttari vaxtabyrði kæmi þyngri byrði afborgana á næsta ári. Þannig færi áfram næstum fimmtungur útflutningstekna þjóðarinnar til þess að greiða af erlendum skuldum.

Niðurstaða þjóðhagsáætlunar 1987.

Þær áætlanir, sem hér hafa verið settar fram um efnahagshorfur á næsta ári, benda til áframhaldandi hagvaxtar, en þó mun minni en spáð er fyrir þetta ár. Landsframleiðsla gæti aukist um rúmlega 2%, samanborið við spá um 5% hagvöxt á þessu ári. Landsframleiðslan 1987 yrði samkvæmt þessu 154,3 milljarðar króna, miðað við verðlag í lok þessa árs, og þjóðarframleiðslan 148,4 milljarðar. Ef verðlagsmarkmið Þjóðhagsáætlunar nást gæti meðalverðlag á næsta ári orðið 2½—3% hærra en verðlag í lok þessa árs.

Framvindan á þessu ári hefur verið einstaklega hagstæð, þar sem saman hefur farið verulegur bati í viðskiptakjörum og framleiðsluaukning innanlands, ekki síst í sjávarútvegi. Á næsta ári er ekki gert ráð fyrir svipuðum búhnykk og á þessu ári, en þó er áfram reiknað með hagstæðum skilyrðum, jafnt utan lands sem innan. Þannig má segja, að áætlunin sé reist á nokkurri bjartsýni um framleiðsluaukningu hér á landi og jafnframt því, að það takist að stilla þjóðarútgjöldum í hóf.

Það er afar mikilvægt, að unnt sé að tryggja jafnvægi í efnahagsmálum hér á landi við þessi hagstæðu skilyrði. Undanfarin tvö ár hefur vaxandi hluti tekna heimilanna komið fram í auknum peningalegum sparnaði. Brýnt er að svo verði áfram á næsta ári til þess að takast megi að ná sem næst hallalausum viðskiptum við útlönd. Ef útgjaldaþróunin fer hins vegar úr böndunum, er hætt við, að það leiddi til aukinnar verðbólgu og vaxandi jafnvægisleysis í þjóðarbúskapnum. Við því þarf að sporna.

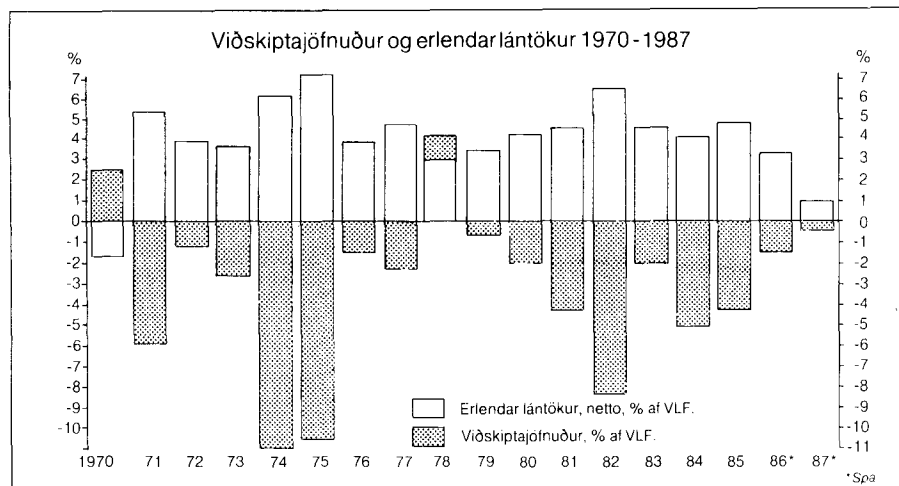
2. Horfur til loka áratugarins

Inngangur.

Eins og fram hefur komið eru ytri skilyrði þjóðarbúsins nú hagstæðari en þau hafa verið um margra ára skeið. Takist að framfylgja þjóðhagsáætlun ríkisstjórnarinnar fyrir árið 1987, munu þjóðartekjur hafa vaxið um 17% samtals á árunum 1984—1987. Til samanburðar má nefna, að erfiðleikaárin 1982—1983 drógust þjóðartekjur saman um rúmlega 5%. Samhliða vaxandi þjóðartekjum hafa viðskiptin við útlönd þokast í átt til jafnvægis. Á árunum 1981—1985 nam viðskiptahallinn að meðaltali um 5% af landsframleiðslu, en 1986 stefnir hann í um 1½% af landsframleiðslu og gert er ráð fyrir, að sem næst jöfnuður náist í utanríkisviðskiptum á árinu 1987, verði aukningu þjóðarútgjalda stillt í hóf. Þótt það sé nokkurt áhyggjuefni, að ekki skuli verða afgangur af viðskiptum við útlönd í svo hagstæðu árferði, er rétt að hafa í huga, að nokkur undanfarin ár hefur viðskiptahallinn nær eingöngu stafað af miklum vaxtagreiðslum af erlendum lánnum. Viðskiptajöfnuðurinn, að vaxtagreiðslum frátöldum, hefur því verið hagstæður. Í íslenskum efnahagsmálum skipast veður hins vegar oft skjótt í lofti. Hér á eftir eru raktar niðurstöður tveggja mismunandi dæma um hugsanlega efnahagsþróun á næstu árum. En fyrst nokkur orð um erlenda skuldasöfnun.

Erlend skuldasöfnun.

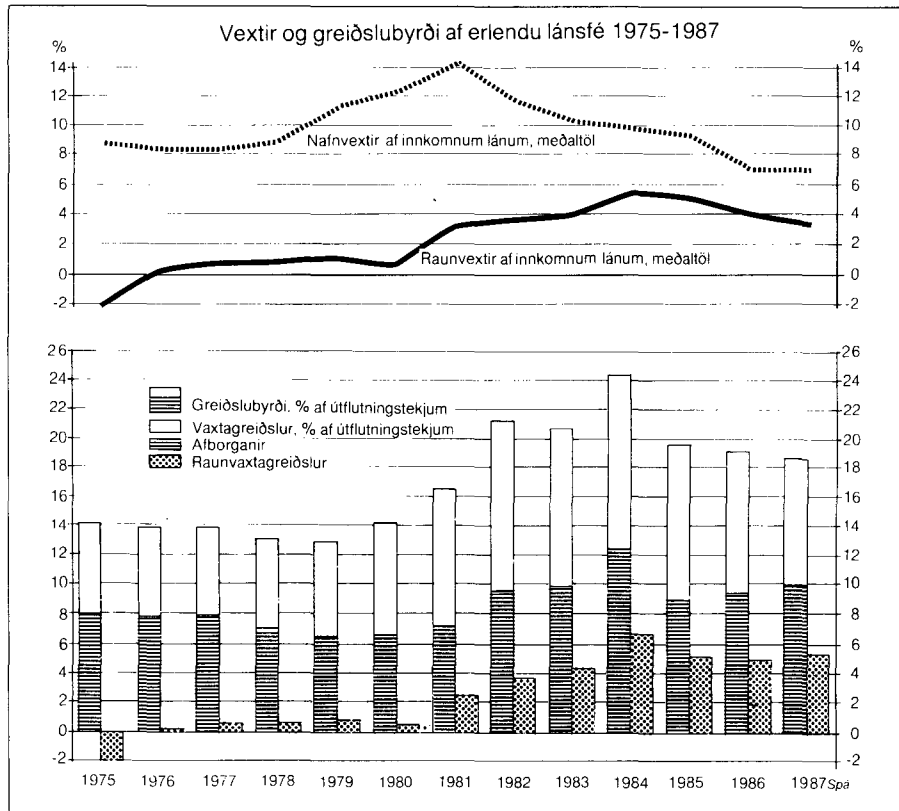
Íslendingar söfnuðu miklum skuldum erlendis á áttunda áratugnum og fyrri helmingi þess níunda. Vegna hárra raunvaxta á alþjóðlegum peningamörkuðum á undanförunum árum hafa skuldirnar reynst þungar í skauti. Þótt skuldasöfnunin hafi nú stöðvast, hefur hún ekki snúist við. Hlutfall erlendra skulda af landsframleiðslu var 55% í árslok 1985, verður að öllum líkindum 51½% í lok þessa árs, og samkvæmt þjóðhagsáætlun um 49% í árslok 1987. Þessi lækkun skuldahlutfallsins stafar þó ekki af endurgreiðslu erlendra lána heldur af gengislækkun Bandaríkjadollars á alþjóðagjaldeyrismarkaði á síðustu misserum, en einnig að nokkru af vexti landsframleiðslu þessi ár og verðbólgu erlendis. Forsenda þess að unnt sé að endurgreiða erlendar skuldir er auðvitað, að afgangur verði af viðskiptunum við útlönd.

Sé lítið yfir langt tímabil, kemur í ljós, að það heyrir til undantekninga, að afgangur hafi orðið af viðskiptum Íslendinga við útlönd. Þróunin hefur fremur verið sú, að í misæri hefur viðskiptahallinn aukist verulega en minnkað í góðæri. Á erfiðleikaárum hafa Íslendingar því jafnan safnað skuldum erlendis, en lítið sem ekkert greitt til baka á uppgangstímum. Reyndar var það svo á áttunda áratugnum, að erlendu skuldarnar jukust að raungildi, hvort sem vel áraði eða illa. Á síðari hluta áratugarins var þó hagvöxtur að jafnaði svo ör, að hlutfall erlendra skulda af útflutningstekjum lækkaði. Vaxandi erlendar skuldir komu ekki að sök — og gátu beinlínis verið til hagsbóta væri lánsfénu vel varið — meðan þær voru enn tiltölulega litlar og raunvextir af erlendu lánsfé lágir eða neikvæðir eins og raun var á til loka áttunda áratugarins.

En eftir 1980 urðu mikil umskipti. Eftir hartnær tíu ára þensluskeið voru erlendar skuldir orðnar afar miklar — þótt þær ættu enn eftir að aukast — og hjaðnandi verðbólgu í stærstu iðnríkjum heims fylgdu mjög háir raunvextir á alþjóðalánamarkaði. Færa má að því rök, að háir raunvextir hafi á fyrri helmingi níunda áratugarins kostað þjóðarþúið að minnsta kosti tíunda hluta landsframleiðslu eins árs, sem er svipuð upphæð og allur sá hagvöxtur, sem vænta má á þremur til fjórum meðalárum. Þótt raunvextir á alþjóðapeningamarkaði hafi heldur farið lækkandi á undanförunum misserum, er næsta víst, að þeir muni á sögulegan mælikvarða haldast fremur háir á komandi árum.

Í ljósi þessa er ástæða til að gefa gaum að efnahagshorfum hér á landi til lengri tíma en eins árs. Ógerlegt er að slá nokkru föstu um þær í smáatriðum; til þess eru óvissuatriðin of mörg. Því er valin sú leið að skoða dæmi, þar sem gert er ráð fyrir ákveðinni framvindu innan lands og utan, og reyna að rekja afleiðingar þeirra fyrir þjóðarbúskapinn. Hér á eftir verður lýst tveimur dæmum — öðru hagstæðu, hinu óhagstæðu — um hugsanlega efnahagsframvindu á árunum 1988—1991. Í báðum dæmunum eru niðurstöður þjóðhagsáætlunar fyrir árið 1987 lagðar til grundvallar. Þau gera bæði ráð fyrir sömu útgjaldaþróun allt tímabilið. Mismunurinn felst hins vegar í því, að í fyrra dæminu er reiknað með að sjávarvöruframleiðsla haldi áfram að aukast, en í því síðara er reiknað með afturkipp í afla. Helstu forsendur þeirra eru sýndar í meðfylgjandi töflu.

Helstu forsendur dæmanna.

Breyting frá fyrra ári.	1988	1989	1990	1991
	%	%	%	%
Dæmi 1: Framhald hagstæðra skilyrða.				
Sjávarvöruframleiðsla	4,0	3,0	3,0	3,0
Vöruútflutningur í heild	3,5	2,7	2,8	2,8
Þjóðarútgjöld	2,7	2,7	2,7	2,7
Almennur vöruinnflutningur	3,8	3,8	3,8	3,8
Dæmi 2: Afturkiptur.				
Sjávarvöruframleiðsla	0,0	÷8,0	÷5,0	7,0
Vöruútflutningur í heild	0,5	÷5,4	÷3,0	5,5
Þjóðarútgjöld	2,7	2,7	2,7	2,7
Almennur vöruinnflutningur	3,8	3,8	3,8	3,8

Framhald hagstæðra skilyrða.

Í fyrra dæminu er gert ráð fyrir, að framleiðsluskilyrði þjóðarbúsins verði áfram hagstæð. Að vísu er reiknað með hægari vexti útflutningsframleiðslu og þjóðarútgjalda 1988—1991 en varð 1984—1985 og spáð er 1986—1987, þar sem varla er unnt að búast við 5—10% árlegri aukningu aflaverðmætis, þegar þorskaflinn verður kominn í 400 þúsund tonn, eða ríflega það, og loðnuafllinn í 1 milljón tonna. Árleg 3—4% aukning sjávarvöruframleiðslu á árunum

1988—1991 verður að kallast fremur bjartsýn forsenda. Á meðan svo háttar, að 75% vöruútflutnings eru sjávarafurðir og önnur 15% afurðir orkufreks iðnaðar, verður framleiðsla annarra útflutningsgreina að vaxa í stórum stökkum til þess að hafa veruleg áhrif á aukningu vöruútflutnings í heild. Ekki eru horfur á því, að nýjar greinar komi til sögunnar á þessu tímabili í þeim mæli að um muni, þótt grundvöllur nokkurra greina verði treystur. Má í því sambandi nefna fiskeldi og ferðaútvæg, en hvort tveggja er í örum vexti. Gert er ráð fyrir hægari vexti þjóðarútgjalda 1988—1991 en 1984—1987, þar sem vöxtur þeirra er látinn haldast nokkurn veginn í hendur við vöxt útflutnings.

Dæmi 1: Framhald hagstæðra skilyrða.

	1988	1989	1990	1991
Árleg aukning landsframleiðslu, %	2,8	2,6	2,6	2,6
Viðskiptajöfnuður, % af landsframleiðslu	0,0	0,0	0,1	0,1
Erlendar skuldir, % af landsframleiðslu	44,7	42,3	39,9	38,2
Greiðslubyrði, % af útflutningstekjum	17,3	17,5	15,7	14,8

Niðurstöður framreiknings á þessum forsendum fyrir árin 1988—1991 eru heldur tíðindalítlar. Hagvöxtur á mælikvarða landsframleiðslu verður rúmlega 2½% á ári. Þótt utanríkisviðskipti verði hallalaus öll árin 1988—1991, saxast tiltölulega lítið á erlendu skuldinarnar. Hlutfall þeirra af landsframleiðslu lækkar úr 49% árið 1987 í 39% árið 1991, nánast eingöngu vegna aukningar landsframleiðslunnar og verðbólgu erlendis. Slík breyting væri hins vegar án efa afar mikilvæg til þess að efla álit og lánstraust þjóðarinnar út á við.

Afturkiptur.

Ekki þarf að fjölyrða um það, að hér á landi getur hæglega brugðið til beggja vona, hvað varðar ytri skilyrði þjóðarbúsins. Á undanförunum áratugum hefur íslenskur þjóðarbúskapur ítrekað orðið fyrir alvarlegum ytri áföllum. Má í því sambandi nefna aflabrest árin 1967—1968 og 1982—1983, verðfall á erlendum mörkuðum 1967—1968 og 1974—1975, olíuverðshækkun 1973—1974 og 1979—1980 og hækkun raunvaxta af erlendum skuldum eftir 1980. En búhnykkirnir hafa einnig verið nokkrir og nægir að nefna tvo þá síðustu. Annars vegar mikla aukningu afla og aflaverðmætis að undanförunu, en hins vegar mikla lækkun olíuverðs á þessu ári. Ekki er ólíklegt, að þessi þróun snúist við einhvern tíma á næstu árum. Í síðara dæminu er því lýst, hvaða afleiðingar skyndileg breyting á ytri aðstæðum til hins verra gæti haft í för með sér.

Dæmi 2: Afturkiptur.

	1988	1989	1990	1991
Árleg aukning landsframleiðslu, %	1,8	÷0,3	0,6	3,5
Viðskiptajöfnuður, % af landsframleiðslu	÷1,2	÷4,2	÷6,5	÷5,9
Erlendar skuldir, % af landsframleiðslu	46,2	49,2	54,0	57,0
Greiðslubyrði, % af útflutningstekjum	17,8	19,8	19,6	19,1

Í þessu dæmi er gert ráð fyrir afturkipp í afla á árunum 1989—1990, eftir að hann hefði náð hámarki 1987—1988. Sjávarafli eykst svo aftur verulega árið 1991. Þessari þróun svipar um margt til þess, sem gerðist 1981—1984, en afturkippurinn er þó talinn verða helmingi vægari. Afleiðingarnar gætu samt orðið ískyggilegar. Hagvöxtur yrði ekki nema tæplega $1\frac{1}{2}$ á ári að meðaltali 1988—1991. Viðskiptahalli ykist strax á ný árið 1988 og næði hámarki um $6\frac{1}{2}\%$ af landsframleiðslu á árinu 1990. Erlendar skuldir myndu einnig vaxa verulega og yrðu um 57% af landsframleiðslu í árslok 1991, meiri en nokkru sinni fyrir. Við þessar aðstæður er hætt við því, að verðlagsþróun færi aftur úr böndunum. Um það eru fjölmörg dæmi úr hagþróun síðustu ára og áratuga hér á landi.

Hóflægur vöxtur þjóðarútgjalda — efling útflutnings.

Þessi dæmi sýna glögg, hversu mikilvægt er að mótuð verði stefna til nokkurra ára í senn um þjóðarútgjöld og að vexti þeirra verði stillt í hóf. Jafnframt felst í þessu ábending um það, hve brýnt er að auka útflutningsframleiðsluna og efla nýsköpun í atvinnulífinu. Takist um þetta víðtækt samkomulag, er þjóðin betur í stakk búin að mæta áföllum en ef jafnan er teflt á tæpasta vað í viðskiptum við útlönd.

Tafla 1. Þjóðhagsyfirlit 1985–1987.

	Milljónir króna					
	Verðlag hvors árs		Verðlag í árslok 1986	Magnbreytingar frá fyrra ári, % ¹⁾		
	Bráðab. 1985	Spá 1986	Þjóðhags- áætlun 1987	Bráðab. 1985	Spá 1986	Þjóðhags- áætlun 1987
1. Einkaneysla	67 000	85 125	90 300	5,0	5,0	1,5
2. Samneysla	19 900	25 520	27 800	4,5	3,0	1,7
3. Fjárfesting	23 730	28 900	31 000	0,0	0,0	2,2
4. Neysla og fjárfesting alls .	110 630	139 545	149 100	3,7	3,6	1,7
5. Birgðabreytingar ²⁾	-875	-300	.	÷1,0	0,6	0,2
6. Þjóðarútgjöld, alls	109 755	139 245	149 100	2,7	4,2	1,9
7. Útflutningur vöru og þjónustu	49 819	62 530	66 500	11,0	6,3	4,0
8. Innflutningur vöru og þjónustu	49 051	58 630	61 300	9,7	4,4	3,5
9. Verg landsframleiðsla ...	110 523	143 145	154 300	3,1	5,0	2,2
10. Vaxtjöfnuður o. fl.	-5 584	-6 100	-5 900	.	.	.
11. Viðskiptajöfnuður (7.-8.+10.)	-4 816	-2 200	-700	.	.	.
12. Verg þjóðarframleiðsla (9.+10.)	104 939	137 045	148 400	2,8	5,2	2,1
13. Viðskiptakjaraáhrif ³⁾ ...	.	.	.	0,5	1,8	1,0
14. Vergar þjóðartekjur (12.+13.)	.	.	.	3,3	7,0	3,1
15. Viðskiptajöfnuður sem % af VLF	.	.	.	-4,3	-1,5	-0,4
16. Viðskiptajöfnuður sem % af VPF	.	.	.	-4,6	-1,6	-0,5

1) Magnbreytingar 1985 eru reiknaðar á föstu verðlagi ársins 1980, en í spá fyrir 1986 og 1987 á verðlagi fyrra árs.

2) Hlutfallstölurnar sýna birgðabreytingar milli ára sem hlutföll af þjóðarframleiðslu fyrra árs, reiknað á föstu verðlagi.

3) Hlutfall af þjóðarframleiðslu fyrra árs, reiknað á föstu verðlagi.

Tafla 2. Utanríkisviðskipti 1985—1987.

	Milljónir króna (fob.)					
	Verðlag hvors árs		Verðlag í árslok 1986	Magnbreytingar frá fyrra ári, %		
	Bráðab. 1985	Spá 1986	Pjóðhags- áætlun 1987	Bráðab. 1985	Spá 1986	Pjóðhags- áætlun 1987
Útflutningsframleiðsla						
Sjávarafurðir	24 040	31 040	33 450	8,0	8,5	5,0
Ál	3 565	4 530	4 800	-6,6	11,5	4,0
Kísiljárn	1 165	1 335	1 350	-9,5	20,0	0,0
Annað	4 005	4 775	5 200	9,1	3,5	7,0
Samtals	32 775	41 680	44 800	5,2	8,6	5,0
Útflutt skip og flugvélar	100	150	100	.	.	.
Birgðabreytingar	-875	-300	.	.	.	.
Vöruútflutningur, alls	33 750	42 130	44 900	10,1	6,6	4,0
Vöruinnflutningur, alls	33 760	39 730	41 450	8,7	4,8	3,7
Almennur vöruinnflutningur ...	30 118	35 655	37 150	8,2	5,1	3,7
P. a. olía	5 282	4 030	3 700	8,8	2,0	2,0
P. a. annað	24 836	31 625	33 450	8,1	5,8	4,0
Sérstakur vöruinnflutningur	3 642	4 075	4 300	13,0	1,7	4,0
Vöruskiptajöfnuður	-10	2 400	3 450	.	.	.
Útflutt þjónusta (án vaxta o.fl.) .	16 069	20 400	21 600	12,9	5,7	4,0
Innflutt þjónusta (án vaxta o.fl.) .	15 291	18 900	19 850	12,5	3,6	3,0
Þjónustujöfnuður (án vaxta o.fl.)	778	1 500	1 750	.	.	.
Vaxtajöfnuður o.fl.	-5 584	-6 100	-5 900	.	.	.
Viðskiptajöfnuður	-4 816	-2 200	-700	.	.	.

Tafla 3. Fjármunamyndun 1985–1987.

	Milljónir króna					
	Verðlag hvors árs		Verðlag í árslok 1986	Magnbreytingar frá fyrra ári, % ¹⁾		
	Bráðab.	Spá	Þjóðhags-	Bráðab.	Spá	Þjóðhags-
	1985	1986	áætlun 1987	1985	1986	áætlun 1987
Fjármunamyndun alls	23 730	28 900	31 000	0,0	0,0	2,2
Par af:						
Landsvirkjun, Kröfluvirkjun, járblendiverksmiðja og álverksmiðja	825	735	550	-47,4	-27,5	-29,4
Innflutt skip og flugvélar	959	1 500	1 600	12,8	32,5	4,6
Útflutt skip og flugvélar	-100	-150	-100	.	.	.
Önnur fjármunamyndun	22 046	26 815	28 950	0,4	-0,2	2,7
I Atvinnuvegirnir	11 900	15 060	15 169	16,1	4,9	-3,1
1. Landbúnaður ²⁾	1 550	2 350	2 220	24,2	24,3	-10,0
2. Fiskveiðar	910	2 100	2 180	-15,0	90,7	0,0
3. Vinnsla sjávarafurða ...	1 135	1 500	1 550	10,0	10,0	0,0
4. Álverksmiðja	75	25	.	120,0	-73,3	.
5. Járblendiverksmiðja ..	43	60	.	40,0	14,0	.
6. Annar iðnaður en 3.–5. .	2 765	2 970	3 250	6,4	-10,0	5,0
7. Flutningstæki	1 734	1 500	1 359	64,0	-27,2	-11,7
8. Verzlunar-, skrifstofu-, gistihús o. fl.	1 803	2 440	2 460	11,7	10,0	-5,0
9. Ýmsar vélar og tæki	1 885	2 115	2 150	21,8	-5,0	0,0
II Íbúðarhús	5 276	6 490	7,570	-15,3	0,0	10,0
III Byggingar og mannvirki hins opinbera	6 554	7 350	8 261	-10,5	-8,8	6,0
1. Rafvirkjanir og rafveitur .	1 200	1 150	1 085	-41,2	-22,1	-11,0
2. Hita- og vatnsveitur	800	900	1 010	7,0	-8,5	5,9
Par af hitaveitur	(640)	(700)	(800)	6,0	-11,1	7,9
3. Samgöngumannvirki ...	3 004	3 530	4 126	-0,8	-4,5	10,3
4. Byggingar hins opinbera .	1 550	1 770	2 040	2,1	-7,2	8,8

1) Magnbreytingar 1985 eru miðaðar við fast verðlag ársins 1980. Magnbreytingar 1986 eru miðaðar við verðlag ársins 1985, en magnbreytingar 1987 eru miðaðar við verðlag ársins 1986.

2) Fiskeldisstöðvar meðtaldar.

Tafla 4. Fiskafli og aflaverðmæti 1981—1987.¹⁾

	1981	1982	1983	1984	1985	Endur- skoðuð spá 1986	Þjóðhags- áætlun 1987
Í þúsundum lesta.							
1. Þorskur	461	382	294	281	323	350	360
2. Annar botnfiskur	254	308	311	284	258	275	280
3. Síld	40	56	59	50	49	55	65
4. Loðna	642	13	133	867	993	900	1.000
5. Húmar	3	3	3	2	2	3	3
6. Rækja	8	9	13	24	25	30	32
7. Hörpudiskur	10	12	15	16	17	17	17
8. Annað	23	5	11	12	5	5	5
Heildarafli	1.441	788	839	1.536	1.672	1.635	1.762
Breytingar heildaraflaverðmætis á föstu verði, %.							
Samtals	÷0,2	÷12,0	÷5,2	14,1	10,4	6,5	4,0
Samtals án loðnu	2,0	÷2,6	÷7,1	÷0,7	10,2	7,5	3,0

1) Hafrannsóknastofnun hefur gert tillögur um hámarksafli úr helstu fisktegundum á næsta ári. Aflaforsendur Þjóðhagsáætlunar, sem byggja fyrst og fremst á reynslu þessa árs af stjórnun fiskveiða á grundvelli laga nr. 97/1985, virðast geta samrýmt þessum tillögum, enda verði ekki minni sveigjanleiki í framkvæmd fiskveiðistjórnar en á þessu ári.

Tafla 5. Tekjur, verðlag, kaupmáttur 1980—1986.

Á mann.							
	1980	1981	1982	1983	1984	Brb. 1985	Spá 1986
1. Vísitölur 1980 = 100.							
Tekjur							
Kauptaxtar	100	149	224	335	400	530	662
Ráðstöfunartekjur einstaklinga	100	159	248	395	505	743	958
Atvinnutekjur	100	156	240	376	480	685	897
Verðlag							
Framfærsluvísitala	100	151	228	420	543	718	869
Byggingarvísitala	100	152	237	405	495	654	811
Verðlag einkaneyslu	100	151	232	420	541	716	867
Kaupmáttur¹⁾							
Kauptaxtar	100	99	97	80	74	74	76
Ráðstöfunartekjur	100	106	107	94	93	103	110
Atvinnutekjur	100	104	104	90	89	96	104
2. Breytingar frá fyrra ári, %.							
Tekjur							
Kauptaxtar	50,9	49,0	50,4	49,5	19,3	32,6	25
Ráðstöfunartekjur	57,2	59,3	55,4	59,5	28,0	47,0	29
Atvinnutekjur	52,6	56,2	53,8	56,5	27,8	42,5	31
Verðlag							
Framfærsluvísitala	58,5	50,9	51,0	84,3	29,2	32,4	21
Byggingarvísitala	5,6	51,8	56,2	70,8	22,2	32,1	24
Verðlag einkaneyslu	56,2	50,5	54,0	81,0	29,0	32,4	21
Kaupmáttur¹⁾							
Kauptaxtar	-3,4	-1,0	-2,4	-17,4	-7,5	0,2	3½
Ráðstöfunartekjur	0,6	5,8	0,9	-11,8	-0,8	10,5	6½
Atvinnutekjur	-2,3	3,8	-0,1	-13,6	-0,9	7,6	8

1) Kaupmáttartölurnar eru hér reiknaðar út frá verðlagi einkaneysluútgjalda heimilanna, samkvæmt áætlunum Þjóðhagsstofnunar, fremur en framfærsluvísitölu. Ástæðan er fyrst og fremst sú, að eldri grunnur vísitölu framfærslukostnaðar, sem gildi fram í ársbyrjun 1984, gaf ekki alls kostar rétta mynd af samsetningu einkaneysluútgjalda heimilanna og þar með ekki heldur af verðbreytingum. Frá ársbyrjun 1984, þegar nýr grunnur framfærsluvísitölu var tekinn upp, hafa þessir tveir mælikvarðar hins vegar sýnt svipaðar breytingar.

Tafla 6. Yfirlit nokkurra þjóðhagsstærða 1980–1986.

	Á man.					Brb.	Spá
	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
1. Vísitölur 1980 = 100.							
Landsframleiðsla	100	102	100	94	96	98	102
Þjóðarframleiðsla	100	101	99	92	94	95	100
Viðskiptakjör	100	101	99	104	105	105	109
Þjóðartekjur	100	101	99	94	95	97	104
Þjóðarútgjöld	100	104	105	92	97	99	103
Einkaneysla	100	104	104	94	96	100	104
Samneysla	100	106	110	115	114	118	121
Fjárfesting	100	100	98	85	91	90	89
Kaupmáttur ráðstöfunartekna	100	106	107	94	93	103	110
Viðskiptajöfnuður sem hlutfall af VLF, %	-2,0	-4,3	-8,4	-2,0	-5,1	-4,3	-1,5
2. Breyting frá fyrra ári, %.							
Landsframleiðsla	4,4	1,5	-1,7	-6,2	2,4	2,3	4,5
Þjóðarframleiðsla	4,3	1,0	-2,3	-6,9	1,8	2,0	4,5
Viðskiptakjör	-3,4	1,0	-1,5	4,3	1,0	0,0	4,3
Þjóðartekjur	3,1	1,3	-2,5	-5,4	1,8	2,5	6,5
Þjóðarútgjöld	4,5	3,6	1,4	-12,0	4,8	1,9	3,5
Einkaneysla	2,4	3,6	0,0	-9,5	2,0	4,2	4,5
Samneysla	2,9	6,0	4,0	4,1	-0,9	3,7	2,5
Fjárfesting	8,3	-0,1	-1,9	-13,4	6,7	-0,8	-0,5
Kaupmáttur ráðstöfunartekna	0,6	5,8	0,9	-11,8	-0,8	10,5	6,5